

Hum, qui patri successit, et duodecim annos regnum tenuit, inglorius, avarus et sacrilegus.

CONTERETUR, occisus ab Heliodoro dux suo.

NON IN FURE, etc., non in fure et ardore bellii, non in acie.

TIRINUS.

STABIT IN LOCO EIUS SUCCESSOR in regno Syriae *villissimus* (hoc epitheton in Hebreo et Graco omittitur), stabit, inquam, loco parentis Antiochi magni filius natus major Seleucus Philopator, *INDIGENS DECORE* reacio ob ignaviam, et avaritiam, et sacrilegium, quo volet per Heliodorum exilarum templi Ierosolymitanum, 2 Machab. 3. Unite, et iusta Numinis vindicta *pacis post diebus* per cumdem Heliodorum contetur, et occidetur. Vnde Appianum.

LYRANUS.

ET STABIT IN LOCO EIUS, etc. Hie consequenter agit de regno Antiochi Epiphani, qui fuit figura Antichristi, ut dictum est, quod per principalem agitur hic. Ad evidentiam autem eorum, quae sequuntur, scindum quod illud quod est figura aliecius vel signum, oportet quod sit res aliqua; illud enim quod nihil est non potest esse signum aliecius vel figura, et ideo illud quod est figura, vel signum aliecius potest duplum considerari quod presens. Uno modo ut est figura tantum vel signum, Alio modo ut estres quadam in se, tamen figura aliecius, sicut circulus pendens ante tabernacula, potest considerari ut est signum vini existentis in cellario tantum, vel prout est signum vini, et cum hoc ut res aliqua in se. Illa autem que dicuntur de figura vel signo primo modo, intelliguntur vera tantum esse de his quorum sunt signum vel figura; quia figura in quantum figura dicit tantum in cognitionem alterius; illa autem que dicuntur de signo vel figura secundo modo, verificantur de utroque, scilicet de re que figura est, et de eo cuius est figura. Simili modo est in scriptura Scriptura; quia si aliquid dicatur de aliquo ut est figura alterius tantum, tunc sensus literalis est unus tantum, scilicet de illo cuius est illa figura; sicut de Salomone ut est figura Christi tantum, dicitur illud Psal. 71. *Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flamine usque ad terminos orbis terrarum,* et ideo solum verificantur de Christo ad litteram, non de Salomone, cuius regnum solum fuit in Iudea; sed illud quod dicuntur de aliquo secundum se, et ut est figura alterius, illud verificantur ad litteram de utroque, tamen principaliter de illo cuius est figura; sicut de Salomone dicitur, 1 Par., c. 22: *Ipsa erit mihi in filium, et ego ero illi in patrem.* Quod verificantur de Salomone et Christo, cuius Salomon erat figura; sed principaliter de Christo, qui est filius naturalis Dei, Salomon autem fuit filius eius per adoptionem gratiae, saltem in principio regni. Similiter dicendum est proposito, quod Antiochus illustris, qui est figura Antichristi, potest duplum considerari. Uno modo ut est figura Antichristi, tantum, et sic ista que dicuntur de Antiocho verificantur tantum ad litteram de Antichristo; alio modo potest accipi ut est figura Antichristi, et cum hoc ut secundum se est aliud; et sic

illa que dicuntur de ipso verificantur de utroque. De Antiocho tamen imperfectius, et perfectius de Antichristo cuius est figura, sicut dictum est supra cap. 8, quia ea que ibi dicta sunt verificantur de utroque. In hoc capitulo autem aliqua dicuntur de Antiocho predicto isto dupliciti modo, et ideo dividitur in duas partes, quia primo ponuntur ea que dicuntur de Antiocho secundum se, et ut est figura Antichristi, et sic verificantur de utroque, secundo ea que dicuntur de Antiocho, ut est figura Antichristi tantum, et sic verificantur desolato Antichristo, ibi: *Et faciet rex secundum voluntatem suam.* Prima in tres, quia primo ostendit qualiter obtinuit regnum Syriae fraudulenter, secundo agit de pugna Antiochi, contra Ptolomeum nepotem suum, ibi: *Et brachia.* Tertio qualiter pugnat contra filios Israel; ibi: *Et revertetur in terram suam.* Circa primum secundum, quod Antiochus magnus, de quo dictum est, duo filios habuit, unum qui vocatus est Seleucus Philopator, et fuit primogenitus, alias autem vocatus est Antiochus Epiphanes, vel illustris, quod idem est, et ille traditus est Romanis obes pro patre suo, ne a fidelitate Romanorum recederet. Mortuo igitur Antiocho magno ut predictum est, successit et in regnum Seleucus filius eius primogenitus, de quo dictum est hic, quod fuit villissimus et indigenus honore regio, propter inertiam suam: igitur Antiochus Epiphanes qui erat Romae obes, audita morte patris sui, et sciens inertiam fratris sui regnantis: occulte recessit de Roma sine scitu senatorum, ut communiter dicunt historiographi. Aliqui autem dicunt (lebet pauci) quod recessit de licentia senatorum, non tamen est vis qualiter recesserit, sive sic, sive sic: venient igitur in Syriam ubi regnabat frater suus, copit simulacrum benignitatem erga cives, et audaciam contraria hostes, et per hoc attraxit multos ad se: propter quod fratris ejus mortuo, qui parum regnavit, ut dictum, obtinuit regnum ejus, et nepotem suum, scilicet filium fratris sui, privavit regno sibi debito, et hoc est quod dicitur hie: *Et in loco eius.*

DESPCTUS, id est, Antiochus Epiphanes qui dicitur ad mare, et a flamine usque ad terminos orbis terrarum, et ideo solum verificantur de Christo ad litteram, non de Salomone, cuius regnum solum fuit in Iudea; sed illud quod dicuntur de aliquo secundum se, et ut est figura alterius, illud verificantur ad litteram de utroque, tamen principaliter de illo cuius est figura; sicut de Salomone dicitur, 1 Par., c. 22: *Ipsa erit mihi in filium, et ego ero illi in patrem.* Quod verificantur de Salomone et Christo, cuius Salomon erat figura; sed principaliter de Christo, qui est filius naturalis Dei, Salomon autem fuit filius eius per adoptionem gratiae, saltem in principio regni. Similiter dicendum est proposito, quod Antiochus illustris, qui est figura Antichristi, potest duplum considerari. Uno modo ut est figura Antichristi, tantum, et sic ista que dicuntur de Antiocho verificantur tantum ad litteram de Antichristo; alio modo potest accipi ut est figura Antichristi, et cum hoc ut secundum se est aliud; et sic

ESTIUS.

ET VENIET CLAM, id est, oculi, quia de Roma occuliti recessit ut jam dictum est.

ET OBTINEBIT, etc. Quia obdium regnum post fratre suum per simulationes predictas.

ET STABIT IN LOCO EIUS DESPECTUS, etc. Ab hoc loco usque ad capitum finem propheta est in tipo quidem, et secundum litteram, de Antiocho Epiphanem; in quem apollinem quadrat molta quae hic dicuntur, ut ex libro Machab. ostendi potest; sed in ipsa veritatis exhibitione, propheta est de Antichristo; qui in novissimis temporibus venturus est: maximè

quod quedam valde difficulter Antiocho accomodentur. Unde rursus manifestum fit, illud quod v. 51, subiungitur: *Et auferent iuge sacrificium, eodem modo intelligentum esse, sicut illud exposimus sup., ad c. 8, v. 10.*

MENOCIUS.

ET BRACHIA PUGNANTIS EXPUGNABUNT A FACIE EIUS. *Brachia* vocat vires, et copias eorum, qui contra Antiochum pro Demetrio regni herede pugnabant, sed ab Antiocho oppressi sunt.

INSPER ET DUX FEDERIS, id est, Ptolomeus Philometor, qui *dux federis* vocatur, tum quia cum Antiochus Epiphanem avunculo sui fidelis init, tum quia filius fuit Cleopatra sororis Antiochi Epiphanis, quam Antiochus magnus Antiochi Epiphanis pater Ptolomeo Epiphanii, Philometoris patri jungendi federis causa desponderat. Itaque Ptolomeus Philometor ex eo federe natus, velut vinculum, et dux federis erat. Hie ergo Philometor ab Antiochus Epiphanem, inter Pelusium, et montem Casium praeclito vici sunt.

TIRINUS.

ET BRACHIA, id est, VIRIS, PUGNANTIS contra eum pro Demetrio exercitus CONTERENTUR.

INSUPER DUX FEDERIS. Nempe Ptolomeus Philometor, *Ægypti rex*, nepos Antiochi Epiphanis ex sorore eius Cleopatra: quae cum federis eum Asiatico rege jungendi causa nupsisset Ptolomeum Epiphanii, merito filium ex eo federe proceratus Philometor, *dux federis* hic appellatur. Et forte prior ipse fidelis cum Antiocho sollicitaratur. Sed versipellis Antiochus, cesis iam inter Pelusium, et Casium montem copias omnibus Philometoris, inhiabat regno regno, sed diffisi copias suis quas modicas tum penes se habebit, astu rem perget. Igitur

LYRANUS.

VERS. 22. — ET BRACHIA, etc. Hie ostendit qualiter pugnat contra Ptolomeum Philopatorem nepotem suum, filium Cleopatrae sororis sue predicta, et Ptolomei Epiphanis regis *Ægypti*. Et dividitur in duas partes secundum duas invasiones, quae fecit contra *Ægyptum*. Secunda ibi: *Et concitatibus.* Circa primum secundum quod Antiochus Epiphanes rex Syriae, simulavit se zelare pro nepote suo rege *Ægypti* adhuc tamen puer, et ideo quasi sub titulo tutoris, accepit civitates, quas reges *Ægypti* prope regnum *Ægypti* acquisierant, quas cum principes *Ægypti* nomine pueri repeterant, Antiochus negavit reddere, et ideo inter ipsum, et regem *Ægypti* adhuc puerum guerra mota est: sed duces Ptolomei regis *Ægypti* venientes contra Antiochum devici sunt, et per consequens puer pro quo pugnabant, tamen postea Antiochus simulavit totum fecisse amore pueri, tanquam sibi magis propinquus, utpote ipsius avunculus, et hoc fecit fraudulenter, ut posset melius credere regum *Ægyptum*, et obtinere divitias illius regni, et hoc est quod dicitur hie: *Et brachia, etc.*, id est, duces Ptolomei Philometoris qui pugnabant pro eo.

EXPUGNABUNT A FACIE EIUS, etc., quia devicti sunt ab Antiocho.

INSUPER ET DUX FEDERIS. Ptolomeus Philometor, cum quo Antiochus eius avunculus simulabat facere

TIRINUS.

Vers. 25. — ET POST AMICITIAS, etc., quia, ut dictum est, simulavit predicta fecisse amore nepotis sui, sicut posset melius custodire res suas, quam homines extranei. Hoc tamen dolose simulabat, ut posset ingredi *Ægyptum* ad ipsum spoliandum. Et hoc est quod dicitur.

ET ASCENDET, scilicet, in *Ægyptum*.

ET SUPERABIT IN MODICO POPULO. Quia *Ægyptum* non timebat sibi ab eo, credentes quod intrasset, pro bono nepotis sui regis *Ægypti*.

MENOCIUS.

ET POST AMICITIAS FACIET BOLUM. Quia Antiochus post victorianam parvens Philometori puer amicitione simulabat.

ASCENDET Memphis, simulans se Philometoris pueri res velle constitutere.

SUPERANT IN MODICO POPULO. Non magno exercitu occupabat precipuas *Ægypti* urbes.

TIRINUS.

Post acceptas, quas Philometor per legatos notularum, amicitionis, fingit se tutorem velle agere Philometoris sui ex sorore nepotis: et in hunc finem jubebit *Ægypti* magnitudinis ut patri more se regni insigni-

bis, et corona investiant tanquam regni administratorem. Quo facto, ascendet ad omnes ares, et loca

VARIETASLECTIONUM.

VERS. 24. — *Vulg.* Et abundantes, et uberes urbes ingreditur : et faciet que non fecerunt patres eius, et patres patrum eius : rapinas, et praedam et divitias eorum dissipabit, et contra firmissimas cogitationes inhibet : et hoc usque ad tempus.

Pagn. Quietam et pingüem provinciam, etc., praedam et spolia, et substantiam disperget, et contra mutationes cogitat cogitationibus suis.

Ariás. In quicunque, et in pinguis Provincie.

Vatab. Machinabatur etiam technas, ut in tempore idoneo munitionis loca invadat.

Sept. In prosperitatem, et in pinguis regiones veniet, etc., et super Egyptum cogitat cogitationes.

Syr. Et ascendet fortis se reddet parvo populo, etc., captivos atque possessionem eorum adducet, et contra urbes eorum cogitationes cogitat.

Arab. Et distribuit illis pecuniam.

25. — *Vulg.* Et concitat fortitudinem ejus, et cor eius adversum regnum Austrum in exercitu magno ; et rex Asutri provocabit in bellum multis auxiliis, et fortibus nimis : et non stabunt, quia inibunt adversum eum consilia.

Pagn. Et suscitabit, etc., irritabit ad bellum, etc., et non stabit, quia cogitabant adversus eum cogitationes.

Ariás. Et excitabit fortitudinem suam, etc., et rex Ausri se miserebit.

Vatab. Vires suas intendet ac animum, etc., non tamen resistet, quia proderunt eum.

Sept. Conteret praelium in virtute magna, etc.

Syr. Non subsistet, quia technas meditabuntur in eum.

26. — *Vulg.* Et comedentes panem cum eo, continebat CONCORDIA ET EXPOSITIO LITERALIS.

VERS. 24. — Abundantes, et uberes urbes ingreditur : ali: *Quietam et pinguis provinciam: in prosperitatem, et in pinguis regiones. In prosperitatem, id est, prosper, id est, optima queque Iudee occupabit. Et contra firmissimas: cogitationes inhibet; ali: contra mutationes cogitat.* Urne post illud firmissimum ponendum est commma, id est, munitionis ares: capti enim locis pinguis tentabili dolo praesidii accipere. 25. *Et non stabunt, scilicet, qui à partibus Ptolomei erunt; ali: Et non stabit, scilicet, Ptolomeus corum dux. Quia inibunt adversus eum consilia; ali: Quia technas meditabuntur in eum, scilicet, vel sui proditione aut hostis fraudulentis, sed potius domestici ejus, ut patet ex verso sequenti. 26. Exercitus ejus opprimitur; ali: Mundabitur; id est, quasi nullus ex tanto exercitu superstes manisset. 27. Duorum regum cor utrū maleficentia. 28. Et cor ejus adversus testamentum sanctum; ali, super pactum sanctitatis, scilicet contra Jerusalem, ubi Dei testamentum erat, aut contra legem Iudeorum, quam revertere conabitur.*

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

VERS. 24. — Et abundantes, et uberes urbes ingreditur, spoiling eos.

Et faciet que non fecerunt patres eius, etc. Quia predecessores sui, scilicet reges Syriae, non asportaverunt spolia terra Egypti; licet aliquis ex-

trinsecu illius regni deprædati fuissent sicut fecit Antiochus magnus, ut visum est.

Et contra firmissimas, scilicet consilium, quia astutia sua, et fraude decipi sapientes Egypti, ubi tunc vigebat sapientia.

Et hoc usque ad tempus. Quasi dicat: Non di-

munita, milites omnes, et praesidiarios in sua verba jurare compellat. Insuper, A vers. 24 ad 29.

rent illum, exercitusque ejus opprimetur : et cadent interfecti plurimi.

Pagn. Buccelam escas ejus, etc., et exercitus ejus inaudibilis.

Vatab. Et quia domestici conterent eum.

Sept. Comedentes necessaria ejus, etc., et virtutes inaudibilis.

Alii. Dissolvet.

Syr. Et comedentes pulmentum ejus fragent eum, et exercitus ejus dissipabitur.

27. — *Vulg.* Duorum quoque regum cor utrū maleficentia, et mensam unam mendacum loquuntur, et non proficit: quia adhuc finis in aliud tempus.

Pagn. Et non prosperabitur.

Ariás. Ad certum tempus.

Tigur. Utriusque animus intentus erit ad malum in ferendum, etc., non tamen succeedet, quia in aliud tempus negotium differetur.

Sepiaginta. Et utique reges corda eorum ad mali- tiam.

28. — *Vulg.* Et revertetur in terram suam cum opibus multis : et cor ejus adversum testamentum sanctum, et faciet, et revertetur in terram suam.

Pagn. Contra pactum sanctum.

Ariás. Revertetur in magna substantia, etc., super pactum sanctitatis.

Tigur. Adversus fodus sanctum cor sum vertet, re que confecta ad terram suam.

Syr. Revertetur copioso cum exercitu.

29. — *Vulg.* Statuto tempore reveretur, et veniet ad Austrum : et non erit priori simile novissimum.

Pagn. Et non erit siens prius, sicut posterius.

Sept. Et non erit siens prius, sicut novissima.

Ariás. Non erit ut in prima vice.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITERALIS.

durabit, quia inde fuit postea turpiter expulsus. Vel aliter: *Uisque ad tempus*, scilicet Antichristi, in quo complebuntur ista perfectius, quia Antiochus fuit figura Antichristi.

MENOCIUS.

QUE NON FECERUNT PATRES EJUS, id est, quod nemo patrum ejus fecerat.

RAPINAS, etc., omne genus divitiarum intelligit, sive belli, sive pacis artibus partum.

ET CONTRA FIRMISIMAS, etc. Cogitat de occundi fortissimis Egypti urbibus. In Hebreo enim est: *Et contra munitiones cogitat.*

ET HOC USQUE AD TEMPUS. Cogitationes et consilia sua animo premens, donec opportunum tempus adveniat; tunc enim aperio marte regnum Egypti invadet.

LYRANUS.

UARES OMNES EGYPTIABUNDANTES ET UBERES, nempe mercatorias longo otio, pace, opibus florentes, quasi inopiae pupilli regis prospecturus, expilabit quod nemo antecessor ejus regum Asia, eti hosts, unquam fecerat.

CONTRA FIRMISIMAS VERÒ, et sibi tunc inaccessas Egypti urbes, quod patefacta ejus tyrannide, nolent ipsi portas patere, nec tam vires ipse tum habent quibus eas expugnare possit, re ad tempus dissimulata, cogitationes secum ipse inibit, et consilia, quibus alia occasione, seu dolo, seu aperio marte easdem sibi vindicet. Post paulo; ergo,

LYRANUS.

VERS. 25. — ET CONCITABITUR, etc. Hie describitur secunda invasio, quam fecit Antiochus contra Egyptum, quia Ptolomeus puer crevit, et sic preparavit se ad pralium contra avunculum suum. Iste tamen Antiochus semper dolosè agebat, et ideo videns ne potest sum habere forte exercitum, propter quod timens devinat, traxit se a numeribus aliquos de gente Ptolomei, per quod impedita fuit Victoria ejus contra Antiochum, et fecerunt pacem, simulatum itamen, quia unus cogitabat malum contra aliud; et hoc est quod dicitur hic: *Et concitat fortitudinem* ejus, etc.

ADVERSUS REGEM AUSTRI, id est, Egypti, nepotum sum. Sequitur.

ET REX AUSTRI, id est, Ptolomeus, rex Egypti, jam facies adutus.

PROVOCABITUR AD BELLUM, contra Antiochum avunculum suum.

ET NON STABUNT, etc., qui aliqui è gente Ptolomei non steterunt fideliciter cum eo, sed induxerunt eum ad faciendum pacem, conducti ad hoc ab Antiocho, ut dictum est. Et hoc est quod sequitur.

MENOCIUS.

ET CONCITABITUR FORTITUDO, scilicet Antiochi Epiphanius.

ADVERSUS REGEM AUSTRI, contra Philometorem, quem jam non iraudibus petet, sed aperio bello. Describitur bellum hoc lib. 1 Mach. c. 1, n. 19.

PROVOCABITUR. Laccusatus et coactus pugnat.

COMMENTARIA. CAPUT XI.

NON STABUNT, scilicet coniuncti et auxilia regis Egypti, quia illum suis fraudibus Antiochus circumveniet, et prodetur a suis.

LYRANUS.

CONCITABITUR, id est, concitat colligit jussu ipsius omnis fortitudo ejus bellica, et con, et cura ejus omnis in hoc intendet, ut everso nepote suo REGE AUSTRI, regnum totum Egypti sibi subjiciatur.

QUA NEQUITI, et perfida provocatus Philometor, cogit, et ipse quanta poterit auxilia. Sed hae aduersus Antiochum NON STABUNT, nec quidquam efficient, quia dolis Antiochi subversi, et ad defectionem promissa et donis sollicitati primates regni Egypti, pro Antiocho contra suummet regem stabunt. Ilorum tamen

LYRANUS.

VERS. 26. — ET COMEDENTES, quia occasione hujus pacis simulata, multi de exercitu regis Egypti, postea fuerunt interfici.

MENOCIUS.

COMEDENTES PANEM CUM EO, principes, qui ad honorem, regis mensa admissi erant, regem prodent. Vel simpliciter, comedentes buccelam cibi ejus, ut est in Hebreo, famulos significat.

CONTERENT ILLUM; periculum illi credunt.

LYRANUS.

VERS. 27. — DUORUM QUOQUE, etc., quia, ut dictum est, per fuit tantum simulata, et ideo unus contra alterum malum cogitabat in corde suo.

ET AD MENSAM UNAM, quia ad simulationem majoris pacis comedebant invicem, et verbis mendacibus nitebant se mutuo deciper.

ET NON PROFICIENT, qui unus non potuit alium totaliter subvertere, sicut cogitabant.

QUI ADIUC FINIS, scilicet, negotii inter ipsos.

IN ALIUD TEMPUS, vel aliter, quia adhuc finis; id est, fraudulentia, vel malitia Antiochi magis implicitur in Antichristo, cuius Antiochus est figura.

MENOCIUS.

COR ERIT UT MALEFACIENT, sibi multum nocere studebunt, et insidias struerent.

AD MENSAM UNAM, quae amicitie focus est, et fidei, sibi insidiasstruerent.

NON PROFICIENT, dols non succendentibus.

QUI ADIUC FINIS, etc., qui nondum venit finis vita utriusque regi à Deo præstitutus.

LYRANUS.

DUORUM ISOPUM REGUM fedus, et pax rursus conciliabitur; ET AD MENSAM UNAM convenerint ambo, sed fidei, et simulata; DAB MENDACIUM LOQUENTUR, et con ambo erit ut sibi invicem malefacent. Sed his viis non proficient quidquam, nenter alterum tollit, aut delebit; quia finis utriusque regis, et regni adiuc differunt in ALIUD TEMPUS à Deo præstitutum. Antiochus ergo, re in aliud tempus dilata.

LYRANUS.

VERS. 8. — ET REVERTETUR. Hie consequenter ostenditur qualiter Antiochus Epiphanes impugnavit filios Israel: et dividitur in duas partes; secundum

quod duplex fuit ipsius impugnatio contra eos; secunda ibi : *Statuto tempore*. Cirea primum sciendum, quod Antiochus revertens de *Egypto* post primam invasionem *Egypti* intravit *Jerusalem*, Menelaos ductore, et aliis qui ei favebant, et fecit ibi multa mala : sed non tanta quanta fecit postea, et hoc est quod dicitur hic.

Et cor eius, scilicet *Antiochii*.

ADVERSUS SANCTUM, scilicet *Judeam* et *Jerusalem*, ubi Dei testamentum servabatur. *Et faciet*. Ibi multa mala.

MENOCIUS.

Et revertetur, etc., hoc est, in *Syriam*.

REVERTETUR *Antiochus*.

Cum opibus multis, expedita *Egypto* praetextu tute pueri regis.

Et cor eius, etc., cogitavit *Antiochus* vastare quoque *Judeam*, *Jerusalem* et *templum*; ubi divina lex, que sanctum Dei testamentum dicitur, servabatur.

Et faciet, etc., quasi dicat, compos factus voti, scilicet, expedita *Judeam*, *Jerusalem*, et templo, revertetur in *Syriam*.

TIRINUS.

REVERTETUR in *Syriam*, *omnus opibus multis*, et spoliis *Egypti*: *et cor eius*, id est, cogitatio, intentio, machinatio ipsius, erit *adversus TESTAMENTUM SANCTUM*, id est, contra *Judeam*, *Jerusalem* et *templum*, ubi divina lex (que est *sanctum Dei testamen*tum) servatur. *Et faciet adversus eam quod animo conceperit*: nempe primo pacificus intrabit *Jerusalem*, 2 Mach. 4, v. 24, at secundò paucis post annis hostiliter illam invadet, expletib[us] universis *Judeam*, et *templum*, ut 1 Mach. 4, v. 25, et 2 Mach. 3, v. 21, dicuntur.

LYRANUS.

VERS. 29. — *STATUTO TEMPORI*, etc. Hic describitur VARIETAS LECTIIONUM.

Vers. 50. — *Vulg.* Et venient super eum *trieres* et *Romanii*; et percutient, et revertetur, et indignabit contra *testamentum sanctuarium*, et faciet; reverteturque, et cogitabit adversum eos qui dereliquerunt *testamentum sanctuarium*.

Pagn. Et venient cum nove *Chittim*, et dolent, etc., et intelliget contra dereliquentes pactum sanctum.

Arias. Siim *Chittim*, etc., et atteretur.

Tigur. Naves *Cypri*; consernabit ac revertens indignabit sancto foderi, reque confecta discedet.

Sept. Et ingredientur ad illum *Citi*, et humiliabitur. *Syr.* Venient contra eum acies *Chitaeorum*, et contenterunt eum, etc., et ratione habebit sorum qui locum sanctuarium deseruerint.

Arab. Nam ingredientibus qui sunt in eo, et externis *Chitaeis* opprimitur.

51. — *Vulg.* Et brachia ex eo stabunt, et poluent sanctuarium fortitudinis, et auferent iuge sacrificium; et dabunt abominationem in desolationem.

*tur secunda ejus impugnatio contra filios Israel. Ad cuius evidentiam sciendum quod Antiochus Epiphanes alio tempore volens intrare *Egyptum*, inde repulsus est per Marcum Popilium missum ad hoc à senatu Romanorum, quibus rex *Egypti* erat confederatus, qui quidem Marcus Popilius cum inventisset Antiochum in littore maris, praecepit sibi ut discederet ab amicis Romanorum, et esset contentus regno suo. Tunc Antiochus petit super hoc consilium et deliberationem; et tunc Marcus Popilius fecit circumitu in arenâ, cum baculo quem tenebat, in circumitu Antiochii dicens: *Senatus praecepit ut respondeas antequam exeat de hoc circulo. Tunc Antiochus non audiens praepterie mandatum Senatorum, dixit ei esse obediendum; et sic tristis revertens in *Jerusalem* fecit illa mala quae dicuntur 1 et 2 Mach.**

, et hoc est quod dicitur hic Statuto tempore, etc. *Antiochus scilicet.*

AD ASTRUM, id est, ad *Egyptum* capiendum. *Er non erit*, etc., quia tunc non spoliavit *Egyptum* sicut in primâ vice, ut supra dictum est, sed magis inde repulsum est turpiter per legatum Romanorum. *Et hoc est quod dicitur hic*.

MENOCIUS.

STATUTO TEMPORI, in *Hebreo* est, *ad tempus*, hoc est, post aliquod tempus.

VENIENT AD ASTRUM; venient in *Egyptum*.

ET NON ERIT, etc., id est, secunda haec expeditio prime similis non erit.

TIRINUS.

STATUTO TEMPORI, cum primum sibi commodum fuerit, nempe post quadriennium, revertetur *Antiochus* cum ingentibus copiis in *Egyptum*, aperta jam vi regnum illud sibi rapturus. *Sed non erit novissimum* hoc ejus iter *SIMILE PRIORI*. Nam

A ters. 50 ad 55.

Pagn. Ponent abominationem admirari facientes.

Arias. Dabunt abominationem obstupescientem.

Sept. Et semina ex eo consurgent, et polluent sacrificationem, etc., et transierent iuge sacrificium, et abominationem desolatam.

Syr. Et fortissimi eorum ex ipsis exsurgentes, etc., sanctuarium munitionem: amovebunt sacrificia, etc., abominationem ad corruptelam.

Arab. Et brachia, et progenies exsurgent, etc., collabent abominationem perniciosa.

52. Vulg. — *Et impii in testamentum simulabunt fraudulerent*; populus autem sciens Deum suum, obtinebat, et faciet.

Pagn. Et pravaratores pacti simulare faciet blanditias, etc., tenebunt et facient.

Vatab. Impi deserentes fodus inducunt, ut subdolè agant per hypocrisim; populus autem cognoscet Deum suum constanter aget.

Sept. Et qui impie agunt testamentum inducent in lubricitate.

Syr. Porro eos qui perfide agent contra fodus, con-

COMMENTARIA. CAPUT XI.

demnabunt, et populus qui religionem agnoscit, con- firmabitur.

Arab. Iniqui agent in fodus, et inducent lubricitas, etc., confortabuntur, et facient.

53. — Vulg. Et docti in populo docebunt plurimos; et ruent in gladio et in flamma, et in captivitate, et in rapina dierum.

Pag. Intelligentes autem populi intelligere facient multos.

Arias. Et in rapina diebus.

Vatab. Corruent per exilium.

Sept. Et intelligentes de populo, intelligent in multa, et infirmabuntur in gladio.

Syr. Et justi inter populum, etc., impingentur gladio, etc., direptionem diebus milie.

Arab. Prudentes populi.

54. — Vulg. Cumque corruerint, sublevabunt auxilio parvulo: et applicabuntur eis plurimi fraudulerent.

Arias. Et corruere ipsos, etc., et copulabuntur super eis multi in blanditiis.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

VERS. 50.—Trieres et Romani; ali: *Venient cum ea naves Chittim, naves Cypriz*; *trieres* sunt naves trium remorum quibus legati Senatus Romani ad *Egyptum*, ubi *Antiochus erat*, appulerunt. *Hebr.* *Tritim Chitum*: prima dictio significat naves, pro quo vertit *Vulg.* *trieres*; eodem modo 2 Mach. *Venient in trieribus de Italiis*, superabut *Assyrios*. *Paraph.* Chalb. habet: *Naves venient à Roma*; *Sep.*: *Exibit de manu Italorum*; ubi per *Citum* intellegunt *Italos*. Rabbi autem Sal. et Rab. *Abrah.* *Romanos*, quia *Itali sunt*; cum autem vocabulum *Citum* quo illic usus est Moses, et quo hic usus est Daniel, sit idem, et illic pro *Itali*, seu *Româ Italia* urbe accipiatur, pro eodem hic debet accipi. Existimant nomulli *Citum* esse *Cyprum magnam*, et fertilis insulan in pelago *Pamphylia* in mari *Mediterraneo*, in qua fuit condita celebris urbs nominata *Citum*; hæc ratione duci verteunt nonnulli pro *trieribus Citum*, *nae cypri*; sed, ut jan diximus, pro navibus Romanorum accipi debent, qui illis vecti *Egyptum* regi afflito, et propo jacenti openi tulerunt. *Cogitabili* adversus eos qui dereliquerunt, etc. *Syr.* hoc exposit: *Habebit rationem eorum qui locum sanctuariorum deseruerint*; id est, qui defecerunt à lege Dei cum essent *Judeas*. 31. *Et brachia ex eis stabunt*; *Sep.* *Et semina ex eo exsurgent*; *Arab.* utrumque conjungit, ait enim: *Et brachia, et progenies exsurgent*, scilicet fortissimi ex ipsis *Judeis* *Antiochii* se adjungent, et illi favent. *Et dabunt abominationem in desolationem*; ali: *Ponent abominationem admirationem facientes, obstupescientem*; id est, quia reddent homines stupefactos, et omnino attonitos, violentes abominationem, nempe idolum in templo, licet iam desolato. 32. *Impi in testamentum simulabunt fraudulerent*; ali: *Pravaratores pacti simulare faciet blanditias*, scilicet *Antiochus ipso*. *Populus autem sciens Deum, obtinebit, et faciet*; ali: *Pravarabunt et facient*; *venient enim boni*; *populus est nomen collectivum*, et cum verbo singulari et plurali conjungi potest. 33. *Et docti in populo docebunt plurimos*; ali: *Intelligentes autem populi intelligere facient multos*, scilicet ut rebiles sequantur. *Et in rapina dierum*; ali: *Diebus*; non est enim regimen in *Hebr.*, et idem potest veri *rapida*, *diebus*, scilicet multis. 34. *Et applicabuntur eis proximi violenter*; ali: *Copulabunt super eis multi blanditias*, id est, illis blanditias multi, quod est fieri et fraudulerent converti. 35. *Et de eruditis ruent*; ali: *De intelligentibus corrident*, non peccantio, sed fortiter pro lege Dei moriendo; quare minus recte vertit *Arab.*: *Et de sapientibus subvertent eum perquisierunt eos*. *Et confentur*; ali: *Gratia confundi*, in igne enim justi coquuntur ut profundent, et purgantur: hoc enim est *Hebr.* *tsaraph*, et elegantur gratia purgandi, mundandi: est enim *lebar* quod est purgare, mundare; sequitur enim: *Et delubentur*. *Noster veritatem elegantur*, quia quæ purgata sunt ab impuris sepi et eligi solent, ut aurum in fornace eligitur à scoriâ; unde *Hebr.* *baser*, et purgare, et purgatum eligere denotat.

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

VERS. 50. — ET VENIENT, etc., id est, exercitus Romanus in navibus.

ET PERCUTIETUR, non morte, sed quia dejectus fuit à sua intentione, ut visum est.

ET REVERTETUR, ab *Egypto* scilicet.

ET INGREDIATUR, id est, contra *Jerusalem*.

ET FACIET, ibi multa mala.

REVERTETURQUE, hoc dicit, quia jam fuerat ibi alias.

ET COGITABIT, etc., quia etiam illos *Judeos*, quorum consilio venit in *Jerusalem*, qui erant legis transgressores, interfecit *Antiochus*, motus cupiditate thesaurorum qui erant in templo.

MENOCIUS.

TRIERS ET ROMANI, Romani cum classe et triremibus.

INDIGNABITUR, etc.; iram quam non potuerat in Aegyptio effundere, in templum, et populum Iudeorum effundet.

TESTAMENTUM SANCTUARI, sanctuarium testamentum, templum sanctum in quo servabatur testamentum, id est, lex divina, et tabula in quibus erat descripta.

ET COGITAT ADVERSUS EOS. Iudei nonnulli patre et legi sancti profidores, Antiochum contra cives, et patriam, ac legem suam accerserunt; sed illos postea fedifragos fedifragi pariter in exilium egit, vel suscitavit Antiochus: tales fuerunt Simon, Jason, et Menelaus, de quibus, 2 Machab. 4, et seq.

TIRINUS.

VENIENT SUPER EUM de Italiis TRIERS, et in Iudei ROMANI, qui ut paterna constitutione titra, ita et defensores erunt pupilli regis. Hebreum hunc, proprii Cyprus significat, sed sub Cyprus omnes insulanos, et transmarinos, et inter hos autonomaest Iitalos ac Romanos, ut et alibi sequitur. Per Romanorum dux qui ex urbe adversus Antiochum missus est, fuit familiaris illi olim Publius Popilius Lenes, qui Alexandriam cum intenti classe advectus, nomine S. P. Q. Romani mandavit Antiochou ut excederet Aegypto. Tergiversanti, et se deliberantes afflent, Popilius comparat hominis virilitate, virga quam forte manu tenet, circulum in arenâ circum Antiochum describens: *Isto, inquit, in loco responsus quid consili gerat; ac pacem, an bellum cupias. Quibus illi percussus; noster verit, percussus, nempe metu; Hebrei infirmatus; Vatabus conservatus; respondet: Si hoc placet Romanis, Egypto excedendum est.* Excessit, sed ut probro ac dolore, sic et ira plenus; quam cum in Aegyptio hic vice non posset, effudit in Iudeos, suspicatus desertorum illos socios, ut dicitur 2 Mach. 5, v. 14. Unde subiit Gabriel:

ET INDIGNABITUR CONTRA TESTAMENTUM SANCTUARI, seu sanctum, ut supra v. 23, id est: contra Judaeum et Jerosolymam: ad quam faciliter subjugandam contigit adversus eos; Hebr.: *Observabit eis qui dereliquerunt testamentum sanctuari, id est, exirent quinam sint apostole et desertores legis Iudaei: nam horum operi utetur ad reliquos subjungandos. Hi erant Simon, Jason, Menelaus, et alii de quibus 2, Machab. 4 et seq.*

LYRANUS.

VES. 31. — ET BRACHIA, etc., quia posuit Macedones in aree que erat in Jerusalem, ut habetur 1 Mach. 1, ne civitas posset rebellare contra ipsum.

ET POLLUNT SANCTUARI, etc., id est, templum in quo Dominus, qui est ejus fortitudo, celebatur, quia ibi praecepto Antiochi facte sunt arce idolorum, et facta sunt prostibula.

ET AUFERENT, etc., quia per sex annos sacerdotes Iudeorum non potuerant offerre sacrificium consernum.

Et posuerunt idolum Jovis.

Molam autem apud Hebreos nominatur abominationis, et haec fui occasio maxime desolationis ipsi Iudeis, quando positum fuit in templo.

MENOCIUS.

ET BRACHIA EX EO STABUNT. Brachia appellat duces, et principes, quos Antioch. misit adversus Iudeos: significat ergo fore ut Antiochi vires atque conatus bene illi succedant.

SANCTUARI FORTITUDINIS; ita appellat templum, in quo verum Deum omnipotentem, et fortitudinem suam Iudei colebant. Vel, quia templum ipsum munitionis erat, instar arcis.

TIRINUS.

ET BRACHIA, id est, duces potentes cum validis copiis, ex eo stabunt, id est, ejus imperio tenebunt arcem Davidis, et alia munera Iudee loca: *Et polluent sanctuarium fortitudinis, id est, profanabunt templum fortissimi Dei, fortissimum arcem, ut constat ex 1 Mach. 1, v. 50, et 55. Et DABUNT ABOMINATIONEM; Hebrei, ponent in templo abominationem desolationis, seu abominationes desolantes, ut supra c. 9, v. 27, nempe profane milites cum abominando simulacrum Jovis Olympii, 2 Mach. 6, v. 1 et 2, quod templi jam planè desolati, verisque sacris destinati signum erit pariter et causa.*

LYRANUS.

VES. 32. — ET IMPU IN TESTAMENTUM, etc., quia aliqui pessimi de Judeis simulantur se zelare pro cultu Dei, populum Iudeorum deceptur, sicut de Alchimo, et suis sociis dicitur, 1 Mach. 7: *Homo sacerdos de semine Aaron eruit, etc. Et tamen statim ruptum iuramentum, ut ibidem dicitur, et fecit pejus Iudei quin genitiles fecerant.*

POPELIUS AUTEM, etc. Hie consequenter ostenditur Machabeorum constantia in sustinendo tormenta ne facerent contra legem, ut patet de septem fratribus, et matre eorum, et multis aliis, ut habetur 1 Mach. 7, et in debellando adversarios, ut patet de Iuda Machabeo et fratribus, et sociis eorum, et hoc est quod dicitur: *Populus autem, etc, scilicet is merito doctissimus haberi potest.*

ET IN RAPINA BIERUM; in Hebreo est: *Et præda diebus multis, scilicet, erunt.*

TIRINUS.

DOCTI IN POPELO, ubi certi scientia prediti, singularris donis, seu talentis instruci, docerent plurimos contributum storum, quae sit vera Religio, quis vere Dei cultus, ratione exercendus et fovendus. Hi, et horum discipuli potius quam à legibus patris desciscant, ultra ruerunt in suppicio, cadentes hi gladio, illi flamma, alli captivitate, alli rapina dierum, id est, depradatione honorum, quam per multos dies, in multis annos, aliquot patienter sub Antiocho, Cereti, 2 Mach. 5, v. 14, solo triduo uno occisi dicuntur ab Antiocho Iudeorum 80 milia, capti 40 milia, toto dem venundati.

LYRANUS.

VES. 34. — CUMQUE CORRUERINT, etc., quia Matathias et filii eius in persecutione Antiochi aliquam consolationem populo fecerunt. ET APPALICABENTUR, etc. Sicut de Alchimo iam dictum est, et sicut de Nicanore, ut dicitur 1 Mach. 7, qui fecit amictias cum Iuda Machabeo, et postea volerat eum capere.

MENOCIUS.

CUMQUE CORRUERANT. Sep. *Cumque infirmati fuerint, cœxi et malis attriti, multis etiam à verâ Religione deficientibus.*

SUBLEVABUNT, etc., exigua manu, paucisque copiis Iuda Machabei, et fratribus ejus, qui maximos Antiochi exercitus divisa ope adjuti profligaverunt.

APPLICAB, etc. Hoc etiam Machabeorum libri docent multos Iudeos Machabeis liberatoribus sois insidias tetendisse.

TIRINUS.

ET IMPU IN TESTAMENTUM, id est, apostate et deserentes legis divinae simulantur fraudulenter, se velle boni communis consuler, cultus divinum, seu statibile, seu restaurare, pacem lassam resarcire; sed reipsa prodere tentabunt tyranno religionem et patriam, 1 Mach. v. 12. POPULUS AUTEM SCIENS DEUM SUUM, ejusque cultui ex animo adhaerens, OBSTINEBIT. Hebr.: *Corroboratione suam, et faciet, id est, viriliter aget, et felici eventu, constanter ad mortem usque decertando. Quin et si quæ ex eis fuerint*

LYRANUS.

VES. 35. — DOCTI IN POPELO, etc., resistere adversarii, tenero legem usque ad mortem, sicut fecit Matathias; ut habetur, 1 Mach. 2, quoniam docuit filios suis certare usque ad mortem pro defensione legis.

ET RUENT, etc., quia illi tempore multi de filiis Israel interfici sunt gladio, et aliqui igne, et aliqui ducti sunt captivi, et aliqui bonis suis spoliati, ut manifestè patet, 1 et 2 Machab.

MENOCIUS.

ET DOCTI IN POPELO, quis superiore versu vocavit populum scientem Deum suum, nunc docitos appellat: Deum enim qui bene novit, et sancte colit, is merito doctissimus haberi potest.

ET IN RAPINA BIERUM; in Hebreo est: *Et præda diebus multis, scilicet, erunt.*

TIRINUS.

DOCTI IN POPELO, ubi certi scientia prediti, singularris donis, seu talentis instruci, docerent plurimos contributum storum, quae sit vera Religio, quis vere Dei cultus, ratione exercendus et fovendus. Hi, et horum discipuli potius quam à legibus patris desciscant, ultra ruerunt in suppicio, cadentes hi gladio, illi flamma, alli captivitate, alli rapina dierum, id est, depradatione honorum, quam per multos dies, in multis annos, aliquot patienter sub Antiocho, Cereti, 2 Mach. 5, v. 14, solo triduo uno occisi dicuntur ab Antiocho Iudeorum 80 milia, capti 40 milia, toto dem venundati.

LYRANUS.

VES. 34. — CUMQUE CORRUERINT, etc., quia Matathias et filii eius in persecutione Antiochi aliquam consolationem populo fecerunt. ET APPALICABENTUR, etc. Sicut de Alchimo jam dictum est, et sicut de Nicanore, ut dicitur 1 Mach. 7, qui fecit amictias cum Iuda Machabeo, et postea volerat eum capere.

MENOCIUS.

CUMQUE CORRUERANT. Sep. *Cumque infirmati fuerint, cœxi et malis attriti, multis etiam à verâ Religione deficientibus.*

SUBLEVABUNT, etc., exigua manu, paucisque copiis Iuda Machabei, et fratribus ejus, qui maximos Antiochi exercitus divisa ope adjuti profligaverunt.

APPLICAB, etc. Hoc etiam Machabeorum libri docent multos Iudeos Machabeis liberatoribus sois insidias tetendisse.

TIRINUS.

CUMQUE CORRUERINT, seu corrueisse penitus videbuntur Iudei, ecce tibi ex insperato SUBLĒVABENTUR singulari providentia divinâ, non magnis copiis, sed auxilio paryulo, nempe fratrum Machabearum qui parvâ manus maximos fundent exercitus Antiochii. Sed et horum gloria anniuli confluunt, et quidem PROXINI cognatione et sanguine, nempe Achimeti, et alii, sup. v. 50, ex eadem quæ ipsi familiâ Aronis, fraudulenter, etc., 2 Mach. 4, etc., non sinceri, sed proditorio animo; unde et operâ illorum et fraude.

LYRANUS.

VES. 35. — ET DE ERUDITIS, etc., sicut patet de Iuda Machabeo, et fratribus ejus; qui in defensione legis et patriæ mortui sunt.

UT CONFLENTER, etc., per tribulationes, que sunt magna accepte Deo, quam sacrificia, ut dictum est, c. 4, et hoc, usque ad, etc., scilicet à Deo, et hoc est, usque ad finem mundi, quia usque tum sancti sustinuerunt tribulationes malorum. Quia ADHUC, etc., erit, in quo scilicet omnia ista perfectio complebuntur, scilicet tempus persecutionis antichristi qui erit caput omnium malorum, et cuius figura fuit Antiochus. Et quia dictum est, quod ea quæ sunt de Antiochâ dicta, non solum sunt dicta de eo secundum se, sed cum hoc, ut est figura antichristi; id est ibi duplex sensus litteralis. Unus de Antiochâ, qui dicitur est Epiphanes; alias de antichristo ad quem predicta possunt de facili applicari. De Antiochâ enim tria dicta sunt in generali: Primum est qualiter obtinuit regnum fraudulenter, ibi: *Et subiit, etc.* Et hoc perfectius verificatur de antichristo, qui majus dominium obtinebit, non propter nobilitatem generis, sed magis per fraudulentiam, et sic potest applicari illa littera; secundum quod dictum est de Antiochâ, qualiter pugnavit contra regnum Aegypti, hoc notatur, ibi: *Et brachia, etc.*, contra quem pugnavit dupliç via, scilicet, fraudulenta, et armamenta potentiâ, ut visum est. Et istud perfectius complebitur in antichristo, quia rex Aegypti erit unus de tribus, qui primo superabundabit ab eo, ut dictum est sup., c. 7. Nod est dubium quod contra eum utetur majori fraude, et majori potentia quam Antiochus fecerit, et propter hoc tota illa littera potest de facili applicari antichristo; et maximum illud quod ibi dicitur: *Et facies que non facerunt, etc.*, quia nullus de regibus totius mundi fecit, vel faciet talia, qualia facturus est antichristus; sed multi reges qui precesserunt Antiochum fecerant etiam majora, quam Antiochus fecerit, ut patet de Alexandro magno à quo descendit regnum Antiochâ, ut supra dictum est; tertium autem quod dictum est de Antiochâ, est qualiter pugnavit contra filios Israel, ibi: *Et revertetur, etc.*, ubi dictum est quoniam filios Israel multipliciter afficit, et à cultu veri Dei in quantum potuit avertit, et quoniam multi de populo Israel constanter mortem et tribulationes sustinuerint. Et hoc multò fortius impliebitur de Antichristo, quia erit sine comparatione major persecutor.

Ecclesiæ, quā ille fuerit Synagoge. Et multò plures per eum à fide avertentur, et multò plures in fide stantes cruciabuntur, quām per Antiochum; et idēo ita ista littera potest de facilis ad ipsum applicari; sed propter prolixitatem vitandam omitto per singula verba discurrere.

MENOCIUS.

ET DE ERUDITIS, scientibus Deum, ut dixit n. 32. Ut conflentur, id est, tanquam aurum in igne conquantur, purgentur et probentur.

ELIGANTUR, tanquam anima: pura et desecata. DEALBENTUR, purgentur, niteant et splendebant.

VARIETAS LECTIORUM. Vers. 56, 57.

VERS. 56. — *Vulg.* Et faciet juxta voluntatem suam rex, et elevabitur, et magnificabitur adversus omnem deum; et adversus Deum deorum loquetur magnifica, et dirigetur, donec compleat iracundia: perpetrata quippe est definitio.

Pag. Elevabit se, magnificabit se, et prosperabit usque ad consummationem ire, quia decisio facta est.

Arias. Quia decisio est, facta est.

Tig. Rex ager pro suā libidine, sese efficer amplificabit, etc., cūm ad extreum pvererent impietas.

Pintus. Adversus Deum Dei.

Sept. Loquetur ingentia; et in consummationem enim fit.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITERALIS.

VENS. 36. — *Adversus Deum deorum*; aliqui: *Adversus Deum Dei*. In Hebr. est *ghal et Elim*; quae verba, inquit Hector Pintus, possunt etiam ita verti, *contra Deum Dei*, nam particula *El* significat Deum; *Elōim* etiam Deum, aut deos; sic enim Psal. 28, ubi habemus: *Affirte Domīnū, filiū Dēi*, in Hebr. est *Elōim*: Et addit: Aspicio igitur hunc Deum adversus quem antichristus loquetur esse Deum, sive *Deum de Deo*, hoc est, Iesum Christum Filium Dei unigenitum, *Deum de Deo*, lumen de lumine. Et dirigetur; ali: *Prosperabit*: Est enim *PROSPERABIT*, et hoc propter peccata populi, donec compleat iracundia; ali: *Ad consummationem ire*, scilicet, sue vindictas, donec ira Dei satietur. Perpetrata quippe est definitio; ali: *Quia deci*o* facta est*; recte *Syr.* *Quandoquidem sententia* data est. 37. *Et erit in concupiscentiis feminarum*; ali: *Non intelliget concupiscentiam feminarum*: *Syr.* *Nihil testimoniabit*; que lectiones, nostra contraria sunt; siquidem affirmavit *Vulg.* dicit quid erit in concupiscentiis feminarum, id est, totus libidini deitatis; alia autem: *Non intelligit super eas, in modo libili astimabit*. Dicendum non sibi adversari, quia verum est Antiochum et Antichristum spuriissimos occulit, exterius tamen magna simulantur castitatem; vel dicendum, licet uterque futurus sit impudicissimus, tamen ambitio et crudelitas utriusque superbitaluxuriam, adeo ut nec mulieres, nec deos curatur sit, quando agetur de honore, et de imperio dilataro.

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

VERS. 36. — *Et faciet*. Hic consequenter ponuntur ea quae dicuntur de Antiochro prout fuit figura Antichristi tantum, quia non verificantur de eo ad literam, sed tantum de antichristo. Et dividitur in duas partes, quia primo ponitur processus antichristi contra Deum tantum, secundo contra colentes ipsum, ibi: *Et multiplicabit gloriam*. Primum ostenditur duplicitate, scilicet in contemptu blasphemie, et in cultu idolatrie, ibi: *Deus aeternus Maximi*. Primo igitur dicitur hic continuando litteram immediate precedenti, ubi dictum est: *Adhuc alius tempus erit*, scilicet tempus antichristi, ut dictum est: *Et faciet rex*, id est, antichristus.

JUNTA VOLUNTATEM SUM, quia malitia sua perduratur ad effectum.

USQUE AD TEMPUS PRÆFINITUM. Donec tempestas haec tempore à Deo præfinito, tandem cesseret.

TIRINUS.

DE ERUDITIS in lego, puta scribis, quamplurimi RUEUNT, 1 Mach. 7, v. 12, ut haec vitæ martyrii conflentur, id est, probentur et coquuntur sicut aurum in fornace. Et ELIGANTUR; Hebr., purgantur, et dealbentur; id est, nitescant et splendescant. Nec tamen aeternum durabit haec afflictio, sed usque ad TEMPUS PRÆFINITUM à Deo: quia adhuc aliud erit TEMPUS, nempe quietis, prosperitatis et gaudii, post tot lucus, lacrymas, et funera.

Laet. 56, 57.

Reg. Loquetur superba.

Syr. Quandoquidem sententia data est.

Arab. Nam perverta est ad Dominum usque.

37. — *Vulg.* Et Deum patrum suorum non reputabit, et erit in concupiscentiis feminarum, nee quicquam deorum curabit; quia adversum universa consurget.

Pag. Non intelliget concupiscentiam mulierum, et omnem Deum non intelliget, etc., magnificabit se.

Arias. Et super desiderium mulierum.

Sept. Et concupiscentia feminarum, etc., super omnem magnificabitur.

Syr. Nihil curabit concupiscentiam.

REG. Loquetur magnifica, superbè et blasphemè.

DONEC COMPLEAT IRACUNDIA, donec satisfactum sit ira Dei propera peccata populi illarum punientis. PERPETRATA, etc. *Pag.* Verit. *Quia facta est decisio*. Decretum est apud Deum certum temporis spatium, quo populus puniatur.

COMMENTARIA. CAPUT XI.

DONEC COMPLEAT IRACUNDIA, scilicet Dei super eum, quando virtute ejus morietur subiō, ut dicunt sancti, et Apostolus, 2, ad Thessalonicenses 2, 6. Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, etc.

PERPETRATA, etc.; quasi dicat: Ita determinatum est in Dei presencia, id est ita certum est de futuro, ac si jam esset factum de praeterito.

MENOCIUS.

ET FACIET, etc., pergit Propheta in rebus gestis antiochii recessidis, ita tamen ut eas tantum obliteret, et leviter perstringat, revera autem sub Antiochii typo probatur.

FACIET et DIRIGETUR, id est, prosperabitur, quod animo destinaverit perficiet, quasi dicat, Deum ipsum quodammodo vincet Antiochii, et post eum antichristus, non sibi viribus, sed Deo ita permittente propter peccata populi.

LOQUETUR MAGNIFICA, superbè et blasphemè.

DONEC COMPLEAT IRACUNDIA, donec satisfactum sit ira Dei propera peccata populi illarum punientis.

PERPETRATA, etc. *Pag.* Verit. *Quia facta est decisio*. Decretum est apud Deum certum temporis spatium, quo populus puniatur.

TIRINUS.

INTERIOR TYRANNUS REG FACIET adversus sanctos, JUXTA VOLUNTATEM SUAM, et placitum, et MAGNIFICABITUR ADVERSUS OMNEM DEUM, id est, magnifico superbio quod animo exultole se non solum supra idola profanorum gentium, sed et supra Deum deorum, verum Dominum, Ab hoc versus deinceps pergit quidem Gabriel prossequi gesta Antiochi, sed sub tipo illius describit nobis praecipue antitypum ejus antichristum, ipsiusque impietatem, tyramnidem, mores et mortem. *Illi Chrysost.*, Maldon., et alii etiam habent.

ET DIRIGETUR; Hebr., prosperabitur, tum Antiochus, tum antichristus etiam in hoc ipso bellum adversus Deum celi, Duo quasi permittente se vinci, ad tempus, propter sceleram populi, 2 Mach. 6, v. 12. DONEC COMPLEAT IRACUNDIA DEI, et satietur ejus vindicta. Nam ob inimicam populi sceleram, planum REPETRATA, Hebraicæ facta, vel decreta, est apud Deum hinc DEFINITO: seu prescriptum certi temporis scelerum puniendi opportuni.

LYRANUS.

VERS. 57. — *Et Deum patrum*, quia antichristus nascetur de Judæis vel Christianis, qui Deum celi adorant, et antichristus ejus cultum auferet, et usurpari sibi, ut dictum est. Patet etiam quid ista littera non potest exponi de Antiocho, qui idola Graecæ fecit, quam ad profanandum Judeorum templum, et veri Dei cultum evertendum. Vel cultum Jovis ad politum tantum finem ordinavit, ut athei faciunt vide que versiculo 59 habentur.

TIRINUS.

ET DEUM PATRUM SUORUM NON REPUTABIT; quasi dicat: Nihil tribut majorum suorum, seu pietati, seu scientia: omnes errasse, omnes insanisse dicet, quid aliud Numen præter se agnoverint, vel coluerint. Patet ex seq. Interim ipse totus ERIT CONCUPISCENTIAS FEMINARUM. Et quidem Antiochus etiam publice

scoris et nimis miscebatur, inquit sanctus Hieronymus, adeoque ut uni concubine sua dono daret duas integras provincias, *Mallaturam*, et *Tharensium*, 2 Machab. 4, v. 50. Antichristus vero multitudinem insuper uxorum publica quoque lege permettit sequenti.

VARIETAS LECTORIUM.

Vers. 38. — *Vulg.* Deum autem Maozim in loco suo reverentibus: et Deum, quem ignoraverunt patres eius, colet auro et argento, et lapide pretioso, rebus pretiosis.

Pagn. Mauzim venerabitur, etc., concupiscibilibus. *Arias.* Super basi sua glorificabitur.

Sept. Et in concepcionibus.

Syr. Deum autem fortis super sedem suam glorificabitur.

Arab. Honorabit Patrem suum fortis in loco suo, etc., et rebus exquisitis.

Aquila. Deum fortitudinem.

39. — *Vulg.* Et faciet ut muniat Maozim eum Deo alieno, quem cognovit, et multiplicabit gloriam, et dabit eis potestatem in multis, et terram dividet gratuitem.

Pagn. Et faciet edificia munitionibus Maluizzini, etc., ut agnoscere faciat vultum eorum, et dominari faciet eos multis, et terram dividet pretio.

Vatab. Quem qui agnoverit, honoribus eum augebit. *Sept.* Et faciet munitionibus confugiorum cum Deo alieno, etc., et terram dividet in donis.

Reg. Et faciet munitionibus civitatum.

Theodot. Et ager haec ut munia presidia cum Deo alieno, et cum eis ostenderit, multiplicabit honorem.

Syr. Transibit ad urbes munitas contra Deos alienos.

Arab. Et afficiet arcus confugientium ad Deum alie-

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

Vers. 38. — DEUM AUTEM MAOZIM VENERABITUR; *Syr.*: *Deum autem fortis;* *Aquila*: *Deum fortissimum Maozim*. Hebr. significat fortitudinem, arcus, presidia: unde et versus sequenti eandem dictioem veritatem confugit: Antiochus ergo in Ierusalem extixit arcem, et in ea, et aliis civitatis validis posuit presidia que Hebrei vocata sunt *Maozim*, indeque Jovem Olympum illorum tutelarem vocavit Deum *Maozim*, quasi dictas Deum munitionibus quaecumque omnibus Iudeis colli voluit. *Colet rebus pretiosis;* ali: *concupiscibilis;* *Sept.*, *concupiscentius*; pretiosa enim maximè desiderantur. 39. — *Et faciet ut muniat Maozim;* ali: *Et faciet adiutori munitionibus Maozini*, id est, ut muniat arcus et presidia sua! *Maozim* enim sic est appellativum nomen, non proprium, quamquam et proprium esse possit. *Cum Deo alieno;* *Syr.*: *Transibit ad urbes munitas contra deos alienos;* *Arab.*: *Afficit arcus confugientium ad Deum alienum*. Mihhi videtur pro offici legendum efficiet, et apud *Syr.* pro contra intelligentem super, ut aliud *Syr.* habet; et sic eum *Vulg.* dicit *cum Deo alieno*, intelligendus est de diis quos in singulis urbibus ponet, ut presidia eorum firmet, illorum, ut putat, auxilio, et ut etiam provocet Iudeos ad eorum adorationem. Hunc sensu facient lectio tam Arabicæ, tam Syriæ. *Ei terram dividet gratuitem;* ali, *pretio*, quid contrarium videatur; tamen secundum *Vulg.*, *divideat terram gratuitem* quidem, non accepta ab eis pecunia, sed secundum alias dividet pretio, quia in mercenari idolatria et iniquitatibus eam suis asseditis distribut. 40. — *In tempore præfinito prelibabitur;* ali, *in tempore finis*, id est, tempore præfinito cornupetet se cum eo quasi cornibus, id est, magna potentia eum aggredietur. *Ei quasi tempestas venit contra eum;* ali: *Instar turbinis turbinabit*, quod idem est. *Et conteret;* ali, *et inundabit*: exercitus enim eius, quasi fluvius rapidissimus, omnia inundans. 41. — *Et instabit in terram gloriosam;* ali, *desiderabilem*. Intelligit, ut jam diximus, Judeam, sic enim expressè *Syr.* In terram Israelis, quæ gloria dicitur ob amoenitatem et fertilitatem, et ob Dei templum, et cultum, et divinos vates, etc.; *Sept.*, *in terram Sabaim*, de qua etiam ante, sed *Schol.* eam quae est *Aethiopum* intelligit: sed verissimum *Theod.* agnoscat eandem cum eam quae dicta est *Saxi*. 42. — *Non effugiet;* ali, *non erit in salutem*, non erit incolumis, id est, ipsam enim *Egyptum* subiecti.

cibus suis. In Hebreo est: *Neque amabilitatem feminarum curabit*: scilicet publicè eas propositum, tormentis exigitabit, suppliciis afficiet, non minus quam viros. Ita de Antiochó constat ex 2 Machab. 5, v. 15, et de antichristo res est testatissima.

VARIETAS LECTORIUM.

Vers. 38. — *Vulg.* Deum autem Maozim in loco suo reverentibus: et Deum, quem ignoraverunt patres eius, colet auro et argento, et lapide pretioso, rebus pretiosis.

Pagn. Mauzim venerabitur, etc., concupiscibilibus. *Arias.* Super basi sua glorificabitur. *Sept.* Et in concepcionibus.

Syr. Deum autem fortis super sedem suam glorificabitur.

Arab. Honorabit Patrem suum fortis in loco suo, etc., et rebus exquisitis.

Aquila. Deum fortitudinem.

39. — *Vulg.* Et introibit in terram gloriosam, et multe corrident: hæc autem sole salvabuntur de manu ejus, Edom, et Moab, et principium filiorum Ammon.

Pagn. Terram desiderabilem, et primitivæ filiorum.

Arias. Terram decoris.

Vatab. Præstantissimam.

Sept. Intrabit in terram Sabaim, et multi infirmabuntur.

Reg. In terram optimam.

Schol. Eam quæ *Aethiopum*.

Syr. Perveniet ad terram Israëlis.

40. — *Vulg.* Et mittet manum suam in terras: et terra Egypti non effugiet.

Pagn. Non erit in evasionem.

Sept. Non erit in salutem.

Arab. Non erit incolumis.

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

VERS. 38. — DEUM AUTEM MAOZIA. Hic ponitur processus antichristi contra Deum per cultum idolatriæ, quia licet se faciat adorari sicut Deum in palam, ut omnem talen cultum auferat de eis, ut dictum est, tamem demonem privatum quæcumque habeant, occulè adorabit cuius virtute et auxiliu faciet illa mirabilia quæ facturus est, Deo tamen permittente. Et hoc est quod dicitur hic, *Deum autem Maozim*; interpretatur præsidium, sicut enim vocabitur demon ejus prævatus, quia ab eo habebit præsidium et auxilium. Vel alter præstidium dicitur locus construendus ab antichristo, ubi colet illum damonem occulè. Et *Deum quem ignoraverunt*, Judei vel Christiani, ex quibus descendunt antichristus. *Colet aero*, etc., quia in loco illo reponet antichristus divitias pretiosas, tanquam in loco secretissimo et fortissimo, unde sequitur:

MENOCRUS.

DEUM AUTEM MAOZIM, etc., *Mahuzzim*, Hebrei significat fortitudines, arcus, præsidia; et sensus esse potest: Antiochus in arcibus à se munitis idola constitutæ arcuum saurorum tutelaria, ea tantum colet. Aliqui docent Maozim Martem significare, quem conluerit Antiochus, et antichristus. Alii docent antichristum exterius deos contempturum, et diabolum occulè sub nomine Maozim culturum, quasi forte, et potentum Deum, qui omnia sibi subiecta, et cui imperium suum acceptum referat. Vel tandem Deus Maozim est Jupiter qui deorum princeps, et potentissimus habebatur, quemadmodum Deus noster Deus virtutum, et Deus exercituum in sacris litteris appellatur.

IN LOCO SVO. Vide quæ proximè dicemus ad seq. v.

TIRINUS.

DEUM AUTEM MAOZIM, id est, fortitudinem, VENERABITUR, id est, colet, et per suos coli jubebit. IN LOCO SCIO: *Hebr.*: *Ipsius loco*, id est, loco verbi Dei; nempe in templo Jerosolymitano. *Oz enim, et Maoz* idem est quod fortido: et hoc nomine solet Deus in Scripturis vocari et invocari, v. g., *Psalmi*, v. 2: *Deus fortitudine mea*; *Hebr.*: *Maozi*, id est, *Prov. 18, 10: Turris fortissima* (Hebrei, os), *nomen Domini*. Unde Antiochus et antichristus ut inculta capouant, idolum representans personam suam, quam toti orbis colendam obruantur, hoc divino nomine vocabent *Deum Maozim*, quasi dicit, *Deum fortissimum*, et fortitudinis atque excellentiae omnis auctorum ac datorum, item omnium fortium locorum, et arcuum præsidium tutelare. Et hoc simulacrum pones quisque illorum non solum in templo Jerosolymitano, volens ibi publicè coli ut Deus, *2 Mach. 6, v. 2, et 2 Thess. 2, v. 4: Apoc. 11, v. 8*, sed et in omnibus arcibus locisque munitis sub generali titulo *Dei Maozim*: in particulari vero pro ratione diversorum locorum vel gentium, nomen induent, illæ *Jovis Olympii*, quasi Numinis omnium fortissimi, iste *Martis*, quasi in bello potentissimi, et invictissimi, vel alud.

LYRANUS.

VERS. 39. — ET FACIT, scilicet quid hoc dictum est. Ut MUNIAT, id est, locum illum ubi adorabit deus occulè: illud dicitur:

CUM DEO, etc., per familiaritatem et pacta cum eo in initia: quia habebit pactum cum illo damone, scilicet privato, qui tamen alienus debet esse ab omni homine.

ET MULTIPICABIT. Hic consequenter ponitur processus antichristi contra coientes Deum, qui erit in exaltatione malorum qui ei obedient, et in persecutione bonorum qui ei resistent, et hoc est quod dicitur hic: *Et multiplicabit*, scilicet, sibi obedientibus eos exaltando. Et dabit eis, etc. Et non dicit in omnibus, quia nullus facit sibi aqualem.

ET TERRAM, etc., id est, pro voluntate suâ familiibus suis, hoc autem non potest diei de Antiochœ, qui parum, aut nihil ultra regnum Syrie tenuit, quia aliqua alia ad tempus tenuit, inde dejectus fuit, quia fuit repulsus de Egypto, ut supra visum est, et similius de Persiæ, ut habeatur I Mach. 6. Similiter homines sui fuerunt dejecti de Iudea per Judam Machebam, et fratres ejus.

MENOCRUS.

ET FACIT, hec quæ diximus faciet.

UT MUNIAT, etc., arcus suas idolis tutelaribus muniat, et Iudeos ad superstitionem suam traducat, ut sublatâ varietate religionis, Judei rebus novis minùs studeant. Vide I Mach. 1, 37. Maozim ergo non est nomen proprium, sed nomen appellativum, arcus, et loca munita significans. Vel sensus est, antichristum habitum occultum aliquem locum idoli sui, quem ab idolo et munitione vocabit Maozim.

QUEM COGNOVIT. Vatab: *Quem agnosceret*, id est, coleret.

ET MULTIPICABIT GLORIAM. Honore eos afficit Iudeos, qui Jovem suum Olympum colere voluerint, eisque potestem, et agros liberaliter dabit, ut constat in I. 1 Mach., c. 2, n. 18, et I. 2, c. 7, n. 24. Aliqui vertunt ex Hebreo: *Quem (Deum Maozim) qui agnoverit, eum honoribus angebit*, etc.

TIRINUS.

ET FACIT UT VALIDIS PRÆSIDIIS, muris se legibus communiat ubique loca Maozim cum Deo alieno, seu in quibus erit simulacrum novi idoli, quod ipse primus inventit, et pro Deo cognovit, et ab omnibus cognosci, et coli voluit. Quotquot vero illud pro Deo agnoscent et coleant, illis MULTIPICABIT opes, munia, GLORIAM.

LYRANUS.

VERS. 40. — ET IN TEMPORE PRÆFINITO. Ille describitur persecutio honorum per antichristum, quia in

principio subiecti sibi regem Egypti, ubi tunc vigebit fides, et hoc est quod dicitur: *Et in tempore prefigito, scilicet à Deo qui futura prævidet et ordigat.* PRELIMINARIT REX AUSTRI, id est, *Egypti.*

ET QUASITEMPESTAS, etc., id est, antichristus hie designatus per Antiochum, qui fuit figura ejus, ut dictum est.

ET INGREDIETUR, etc., quia rex *Egypti* erit unus de primis contritis ab antichristo, ut visum est super cap. 8.

MENOCHIUS.

PREFINITO, à Deo.

REX AUSTRI. Polonius Philometor. Rex it enim hic angelus ad bellum Antiochi cum Philometore, refricans que dixerat n. 29. Vel, quod verius videtur, de antichristo loquitur, qui regem *Egypti*, Libice et *Ethiopiam*, que sunt ad regiones Austrum, debet habere.

TIRINUS.

ET TEMPORE PRÆFINITO PRELIMINARIT, Hebrei: *Arietabit adversus eum rex Austri*, nempe Ptolomaeus Philometor adversus Antiochum; adversus verò antichristum alijs è decem regibus supra recensiti, qui cum tunc fuit rex *Egypti*, juncit viribus cum regibus Lybice et *Ethiopiam*. Sed omnes tres fudent, sternet, expelbit tum Antiochum, tum antichristum. Reliqui verò septem illis confederati reges, territi clade sociorum, ultrò se tyranno adjungent, et subjiciunt. Nec quisquam effugiet manus tyranni, præter *Idumeos*, *Moabitas*.

LYRANUS.

VERS. 41. — ET INTROIBIT TERRAM, etc., id est, Iudeam, que dicitur gloria propter mirabilia ibi facta à Deo, et propter opera nostra salutis ibi facta à Christo.

ET MULTAE CORRUENT, id est, multæ, et urbes, et gentes subiungent Antichristi.

HE AUTEM SOLE. Alijs: *principium filiorum Ammon*. Hoc autem fit propter divinam misericordiam, quia sancti habebunt illic aliquod refugium tempore Antichristi, quod fiet propter minus perfectos, qui non auderent se opponere Antichristo. Ex istâ etiam littera patet quod non potest exponi de Antiocho, quia omnes gentes, et terra non fuerunt ei subjectæ, exceptis his tribus.

MENOCHIUS.

IN TERRAM GLORIOSAM, Judeam. Vide dicta sup. c. 8, n. 9.

MULTAE CORRUENT, multæ urbes.

VARIETAS LECTIORUM

VERS. 45. — *Vulg.* Et dominabitur thesaurorum auri et argenti, et in omnibus pretiosis *Egypti*; per Lybian quoque et *Ethiopianam* transit.

Pagn. Et omnibus concupiscibiliis, et Lubim, et Chusim in grossibus ejus.

Sept. In reconditis auri, etc., et in munitionibus eorum.

Syr. Et Lybies *Ethiopiques* erunt in auxilium ejus.

Arab. Potebatur laterebrum ejus.

HE AUTEM SOLE SALVABUNTUR, quia, ut ait sanctus Hieronymus: *Antiochus festinas contrâ Ptolomaeum regem Austri, Idumeos, Moabitas et Ammonitas*, qui ex latere *Judeæ* erant, non tetigit; nec occupatus alio prælio Ptolomaeanum reddere fortiorum. Antichristus quoque *Idumeam*, et *Moabitas*, et filios Ammon, id est, *Arabiam* relinquit intactam, quia illæ sancti ad desertum confugient. Ita D. Hier. Possimus etiam dicere *Idumeos*, *Moabitas*, et *Ammonitas* ab Antiocho, et antichristo intactos relictos, quod ad idololatriam proni, ad religionem mutandam se paratos exhibuerint.

PRINCIPUM FILIORUM AMMON. Graeci est *αρχη*, id est, *principatus*, dicitus scilicet Ammonitarum.

TIRINUS.

ET PRINCIPATUM FILIORUM AMMON. Hebreum recedit, significat etiam *primitiva*, *principia*, et *selecta terra Ammonitica*. Nempe haec gentes tempore Antiochi, vel qui tempore antichristi regiones illas incoherent Arabes vel illi, propter prædictos montes et speluncas inaccessas, ne remorari victoribus tyramni copiis injiciant, studio præterbuntur. Fortè etiam confederatis et subjectis ante à tyramno paretur, ut vult Theodoctus. Hac quod Antiochum, de secundâ ipsius in *Egyptum* expeditione, quam supra, vers. 29, inchoavit, et hic iam prosequitur, intelligi volunt Polycharonius, Hugo, Maldonatus, et à Lapide. Sed bellum istud secundum nos inchoavit rex *Egypti*, ut de hoc praesenti bello hic insinuator versus 40. Et quodmodum potuit tum Antiochus prohibitus à Romanis, ut dixi v. 50, conterere, et expilare *Egyptum*? quod tamen hic affirmatur v. 40 et 45. Iaque vel fatendum est, cum S. Hieronymus, et veteribus passim, haec solum antichristum concerne: vel, si etiam Antiochum tangunt, tertiam aliquam illius expeditionem adversus regem *Egypti* simul, et *Ethiopias* ac Lybia, sub flave vita Antiochi, priusquam in Persidem concederet, licet Scriptura alibi huius expeditionis non menimerit, admittamus necesse est. Et sic optimè cohærent sequentia.

LYRANUS.

VERS. 42. — ET MITTET MANU SUAM IN TERRAS, quia ad illas terras, ubi antichristus personaliter non accedit, munios mittet.

ET TERRA EGYPTI, quia illa erit de primis subiecta antichristo, ut visum est.

MENOCHIUS.

ET MITTET MANU SUAM IN TERRAS, id est, inicit manus suas, invadens varia terras.

A vers. 43 ad 45.

44 — *Vulg.* Et fama turbabit eum ab Oriente et ab Aquiloni; et veniet in multitudine magnâ, ut conterat, et interficiat plurimos.

Pagn. Et rumores terribilis eum, etc., ad perdendum, *Sept.* Et rumores et festinationes.

Aliqui codices Graeci. Ad anathematizandum.

Arab. Verum Nubia et *Ethiopias* in areolis suis, et rumores falseque fame turbabant eum.

45. — *Vulg.* Et figet tabernaculum suum Apadno

inter maria, super montem inclyatum, et sanctum; || Sept. In monte Sabain sancto veniet usque ad partem ejus, et non est qui eruat eum.

Schol. In novam Jerusalem.

Syr. Figit in loco piano mare inter ac montem, et servabit sanctuarium ejus: adveniente autem fine temporis ejus, etc.

Vatab. Cumque attigerit finem suum.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

VERS. 45. — *Et dominabitur thesaurorum*; alijs: *In reconditis*: quia thesauri absconduntur. *Per Libyam quoque et Ethiopiaem*; alijs: *In grossibus suis*; alijs: *In munitionibus*, aliqui explicant: *In grossibus suis*, id est, gradatior super illos, illis suis premet, et conteret pedibus; alijs: *In munitionibus*, id est, eis dominabitur, et Hebraeo consentit, huic etiam versioni per mutationem litterarum *tsade* in *samech*, et sic pro *mitschadan* subsistit *mishadem*. 45. *Figit tabernaculum suum Apadno*; alijs: *Plantabit tabernacula palatii sui*. Hebr.: *apadno*, unde apadno non est nomen proprium, sed appellativum, significans palatum suum vel solum, aut thronum suum; ponere autem tentorium vel tabernaculum summ in *Judea*, non est quod in eâ palatum sit aedificatus, sed quod cum nempe Jerusalem sit capturus; Sept. non habent *apadno*: *Syr.* verit: *In loco piano*, id est, pari, aquila. *Super montem inclyatum*; Sept.: *In monte Sabain sancto*; hic mons vel est templi, scilicet Sion, et Moria, vel Oliveti. *Et nemo auxiliabit ei*; *Syr.* *Adveniente autem fine temporis ejus*, nempe Antiochi vel antichristi. *Nemo liberabit eum à morte*, sed miserere tueretur peribit.

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

VERS. 45. — *PER LIBYAM*, etc., quia ista duo regna similiter subiectur antichristi: hoc autem non potest dici de Antiocho, quia istas terras non legitur intrasse.

MENOCHIUS.

TRANSIBIT, quasi vicit et triumphator eas calcando. Unde in Hebreo est: *Libyes et Ethiopiaes in grossibus suis*, id est, pedibus suis premet.

LYRANUS.

VERS. 44. — *ET FAMA TURBABIT EUM AB ORIENTE*, et ab Aquiloni, quia fama sanctorum volentium antichristo obedire turbabit eum; vel fortè fama aliquorum regum fidelium ei resistere volentium. Sequitur:

ET VENIET, quia habebit exercitum maximum.

UT CONTERAT, etc., omnes scilicet nolentes ei obedire.

MENOCHIUS.

FAMA TURBABIT, etc. Rumor de Judæa defectione turbabit Antiochum: Vide 2 Machab. 5, 11. Antichristus etiam cum *Egyptios*, *Libyes*, et *Ethiopias* expugnaverit, audiens in Oriente, et Aquiloni contra se bella consurge, eò se convertet, ut explicat S. Ilier. et alii.

TIRINUS.

Ex his bellis perfundent, et jam novis spoliis inhabitem, *FAMA TURBABIT AB ORIENTE*, et ab Aquiloni, id est, à Judeâ quæ respectu est partum Orientis, partim Aquilonaris, ubi Machabæi fundent, fugabunt, prostercent ejus exercitus. His ergo obviantur iterus malis.

LYRANUS.

VERS. 45. — *Et figet tabernaculum suum Apadno*; id est, secundum Hier. Apadno idem est quod *Emaus*, qui locus est inter mare Mortuum, et mare Mediterraneum.

SUPER MONTEM, id est, montem Oliveti, vel montem Sion. Quando enim antichristus posset tabernaculum suum in *Emaus*, ponet ipsum quodammodo super montem Oliveti, vel montem Sion; qui sunt montes

quodammodo congregacione aquarum, maria. Similiter quod mons ubi colabantur idola, dicatur inclyatus, et sanctus ab Angelo qui loquebatur Danieli, est manifestè falsum, immo magis diceretur profanum. Hic igitur patet quod licet in littera præ accepta usque ad locum illum: *Et faciet rex*, etc., sint aliqua quæ possent applicari Antiocho, tamen multa interseruntur quæ non possunt verifieri de eo, ut visum est; et idè per hoc cogimur exponere de antichristo totam litteram sequentem a loco supra dicto.

MENOCHIUS.

FIGET TABERNACULUM SUUM APADNO; *Pagn.* et *Vatab.* vertunt: *Plantabit tabernacula*, etc.; nam, ut docet S. Hier., *Apadno*, non est nomen proprium loci, sed appellativum, significans palatum suum, vel solum

aut thronum suum. Alii putant Apadno esse hominem proprium loci, qui ita dicitur tempore antichristi, cum scilicet in eo palatum et tabernaculum suum collocaverit.

INTER MARIA. Inter duo maria, Mortuum scilicet, et Mediterraneum, inter qua sita est Jerusalem.

MONTEM INCLYTUM, etc. Sion, in quo templo erat situm.

ET NEMO AUXILIABITUR EI. Monti scilicet sancto, nam Antiochus et antichristus capient Jerusalem, et montem Sion cum templo. Alii: *Nemo auxiliabitur* de antichristo intelligent, quia nullus operari faret cum interficietur.

TIRINUS.

FIGET TABERNACULUM SUUM, et castrametabitur Apadno. Nomen erit proprium loci qui sic vocabitur a palatio tyramni istic extundo. Apadno enim Hebraice, significat *palatum suum*, nempe eastrense, seu tentorium regium, quod cum aliis dicunt aliorum suorum tentoris fiet *inter duo maria*; id est, in

CAPUT XII.

1. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui : et veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse coepissent usque ad tempus illud : et in tempore illo salvabitur populus tuus omnis qui inventus fuerit scriptis in libro.

2. Et multi de his qui dormient in terra pulvere, evigilabunt: ali in *viam aeternam*, et ali in opprobrio, ut videant semper.

3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti : et qui ad justitiam erudiant multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.

4. Tu autem, Daniel, clude sermones, et signa librum; usque ad tempus statutum : plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia.

5. Et vidi virum Daniel, et ecce quasi duo illi stabant: unus hic super ripam fluminis, et aliis inde ex altera ripa fluminis.

6. Et dixi viro qui erat induitus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequid finis horum mirabilium?

7. Et audiui virum qui indutus erat lineis, qui stebat super aquas fluminis, cum elevasset dexteram et sinistram suam in celum, et jurasset per viventem in aeternum, quia in tempore, et tempora, et dimidium temporis : et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa haec.

8. Et ego audiri, et non intellexi : et dixi: Domine mi, quid erit post haec?

9. Et ait: Vade, Daniel: quia clausi sunt, signaque sermones, usque ad praefinitum tempus.

10. Eligentur, et dealbabuntur, et quasi ignis probabuntur muli : et impii agent impii, neque intelligent omnes impii: porro docti intelligent.

11. Et a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, et posita fuerit abominatione in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

Judea, quae jacet inter mare Mortuum, et mare Mediterraneum, inquit S. Hier. et Theod. Ea quidem *super montem inclytum et sanctum*. Puta Jerosol. supra montem Sion, vel supra montem Oliveti, ut vult S. Hieronymus.

ET VENIET USQUE AD SUMMITATEM EJUS MONIS, resdens istle et dominans, seu per se, ut facturum antichristum constat ex dictis v. 58, seu per hos, ut de Antiocho colligitur ex 1 Machab. 6, vers. 16, 18 et 28, ubi dicitur, arcem Sion à presidio Antiochi inossan, post mortem denunt illius à Iudeis obsessam, sed ne quidem expugnata fuise.

ET NEMO AUXILIABITUR EI, nempe monti Sion, inquit Maldonatus. Sed ali passim id Antiochum applicant, et antichristo, quasi dicat: Ubi ad summum potentia, superbia, ac malitia evictus fuerit, subito corruerit, nec ultis ei subsidio vel solatio esse poterit. Unde Vatab. verit: *Cum venerit finis ejus*, scilicet imperii, tyrannidis et vita, *nemo ei auxiliabitur*. Finis vero illius describitur e. seq.

CHAPITRE XII.

1. Or, en ce temps-là, Michel le grand prince se lèvera, lui qui est le protecteur des enfants de votre peuple; et il viendra un temps tel qu'on n'en aura point de semblable, depuis que les peuples sont établis, jusqu'aujourd'hui; en ce temps là donc, tous ceux de votre peuple, qui seront trouvés écrits dans le livre de vie, seront sauvés.

2. Et plusieurs de ceux qui dorment dans la poussière de la terre se réveilleront, les uns pour la vie éternelle, et les autres pour un opprobre qu'ils auront toujours devant la mort.

3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti : et qui ad justitiam erudiant multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.

4. Mais pour vous, Daniel, tenez ces paroles fermées, et mettez le sceau sur ce livre, jusqu'au temps marqué; car plusieurs le parcourront, et la science se multipliera.

5. Alors moi Daniel, je vis comme deux autres hommes qui étaient debout; l'un était en deçà, sur le bord du deûre; et l'autre au-delà, sur le bord du même fleuve.

6. Et je dis à l'homme vêtu de lin, qui se tenait debout sur les eaux du fleuve: Quand sera-ce que l'accomplissement de ce prodige arrivera?

7. Et l'entendis cet homme qui était vêtu de lin, et qui se tenait sur les eaux du fleuve, qui, élevant au ciel la main droite et la main gauche, jura par celui qui vit dans l'éternité, que ce serait dans un temps, deux temps, et la moitié d'un temps, et que toutes ces choses seraient accomplies lorsque la dispersion de l'assemblée du peuple saint sera achevée.

8. J'entendis ce qu'il disait, et je ne le compris pas; et je lui dis: Mon seigneur, qu'arrivera-t-il après cela?

9. Et il me dit: Allez, Daniel, car ces paroles sont fermées, et sont scellées jusqu'au temps qui a été marqué,

10. Plusieurs seront élus, seront rendus blancs et purs, et seront éprouvés comme par le feu; les impies agiront avec impieté: et tous les impies n'auront point l'intelligence; mais ceux qui sont instruits, comprendront.

11. Depuis le temps que le sacrifice perpétuel sera aboli, et que l'abomination de la dissolution aura été établie, il se passera mille deux cent quatre-vingt-dix jours.

12. Beatus qui expectat, et pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque.

13. Tu autem vadi ad praehimum, et requiesces, et stabis in sorte tua in finem diuum.

Hucusq; Danihel in hebreo volumine legitimus. Quae sequuntur usque ad finem libri, de Theodosianis editione translata sunt.

VARIETAS LECTIONUM. Vers. 1 et 2.

VERS. 4. — *Vulg.* In tempore autem illo consurget Michael princeps magnum, qui stat pro filiis populi tui; et veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse coepissent usque ad tempus illud. *Ei in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro.*

Pagn. Et erit tempus angustia, etc., evadet omnis populus tuus.

Sep. Erit tempus tribulationis, tribulatio qualis non fuit.

Syr. Angelus maximus prepositus popularibus tuis. *Arab.* Erit tempus calamitatis tanta calamitatis qualis.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITERALIS.

VERS. 1. — *Princeps magnum*: ali: *Maximus*: creditur enim à multis quid sit omnium angelorum supremus. Qui stat pro filiis populi tui: *Syr.* *Prepositus popularibus tuis*: non enim eis tantum auxiliatur, sed et praest. *Et veniet tempus*: ali addunt, *angustia, calamitatis*; de eo enim intelligit Daniel. *Ut videant semper in tempore aeternum*: *Syr.* *In ignorantia sociorum suorum in seculum*. Forte pro reon legerunt, regim, id est, *sociorum, amicorum*; ali teste Cornelio: *In durationem doloris aeterni*, quasi diuin conflatum sit ex 771 duratio, et 780, id est, dolor; *Alii*: *In durationem concupiscentiae, vel peccati aeterni*; et 781, enim non tantum dolorem, sed et concupiscentiam et peccatum, quod omnis doloris est causa, significat; sed noster verit: *Ut videant semper*, id est, *ad satientem visionem*, ut habet Claudio, in Paraph. Isaiae c. ult., v. ult., quasi diuin conflatum sit 782, id est, sufficientia, satietas, et rason, id est, visio. Visionem tam activam quam passivam intellige, hoc est, ut videant, et videantur; actum accipit noster interpres hoc sensu: Resurgent ali in opprobrium, et in mortem aeternam, ut videant, id est, sentient semper supplicia et dolores mortis aeternae: plures passivi sunt, et 783, id est, sufficiunt, et 784, id est, sufficiunt, et 785, id est, sufficiunt, et 786, id est, sufficiunt, et 787, id est, sufficiunt, et 788, id est, sufficiunt, et 789, id est, sufficiunt, et 790, id est, sufficiunt, et 791, id est, sufficiunt, et 792, id est, sufficiunt, et 793, id est, sufficiunt, et 794, id est, sufficiunt, et 795, id est, sufficiunt, et 796, id est, sufficiunt, et 797, id est, sufficiunt, et 798, id est, sufficiunt, et 799, id est, sufficiunt, et 800, id est, sufficiunt, et 801, id est, sufficiunt, et 802, id est, sufficiunt, et 803, id est, sufficiunt, et 804, id est, sufficiunt, et 805, id est, sufficiunt, et 806, id est, sufficiunt, et 807, id est, sufficiunt, et 808, id est, sufficiunt, et 809, id est, sufficiunt, et 810, id est, sufficiunt, et 811, id est, sufficiunt, et 812, id est, sufficiunt, et 813, id est, sufficiunt, et 814, id est, sufficiunt, et 815, id est, sufficiunt, et 816, id est, sufficiunt, et 817, id est, sufficiunt, et 818, id est, sufficiunt, et 819, id est, sufficiunt, et 820, id est, sufficiunt, et 821, id est, sufficiunt, et 822, id est, sufficiunt, et 823, id est, sufficiunt, et 824, id est, sufficiunt, et 825, id est, sufficiunt, et 826, id est, sufficiunt, et 827, id est, sufficiunt, et 828, id est, sufficiunt, et 829, id est, sufficiunt, et 830, id est, sufficiunt, et 831, id est, sufficiunt, et 832, id est, sufficiunt, et 833, id est, sufficiunt, et 834, id est, sufficiunt, et 835, id est, sufficiunt, et 836, id est, sufficiunt, et 837, id est, sufficiunt, et 838, id est, sufficiunt, et 839, id est, sufficiunt, et 840, id est, sufficiunt, et 841, id est, sufficiunt, et 842, id est, sufficiunt, et 843, id est, sufficiunt, et 844, id est, sufficiunt, et 845, id est, sufficiunt, et 846, id est, sufficiunt, et 847, id est, sufficiunt, et 848, id est, sufficiunt, et 849, id est, sufficiunt, et 850, id est, sufficiunt, et 851, id est, sufficiunt, et 852, id est, sufficiunt, et 853, id est, sufficiunt, et 854, id est, sufficiunt, et 855, id est, sufficiunt, et 856, id est, sufficiunt, et 857, id est, sufficiunt, et 858, id est, sufficiunt, et 859, id est, sufficiunt, et 860, id est, sufficiunt, et 861, id est, sufficiunt, et 862, id est, sufficiunt, et 863, id est, sufficiunt, et 864, id est, sufficiunt, et 865, id est, sufficiunt, et 866, id est, sufficiunt, et 867, id est, sufficiunt, et 868, id est, sufficiunt, et 869, id est, sufficiunt, et 870, id est, sufficiunt, et 871, id est, sufficiunt, et 872, id est, sufficiunt, et 873, id est, sufficiunt, et 874, id est, sufficiunt, et 875, id est, sufficiunt, et 876, id est, sufficiunt, et 877, id est, sufficiunt, et 878, id est, sufficiunt, et 879, id est, sufficiunt, et 880, id est, sufficiunt, et 881, id est, sufficiunt, et 882, id est, sufficiunt, et 883, id est, sufficiunt, et 884, id est, sufficiunt, et 885, id est, sufficiunt, et 886, id est, sufficiunt, et 887, id est, sufficiunt, et 888, id est, sufficiunt, et 889, id est, sufficiunt, et 890, id est, sufficiunt, et 891, id est, sufficiunt, et 892, id est, sufficiunt, et 893, id est, sufficiunt, et 894, id est, sufficiunt, et 895, id est, sufficiunt, et 896, id est, sufficiunt, et 897, id est, sufficiunt, et 898, id est, sufficiunt, et 899, id est, sufficiunt, et 900, id est, sufficiunt, et 901, id est, sufficiunt, et 902, id est, sufficiunt, et 903, id est, sufficiunt, et 904, id est, sufficiunt, et 905, id est, sufficiunt, et 906, id est, sufficiunt, et 907, id est, sufficiunt, et 908, id est, sufficiunt, et 909, id est, sufficiunt, et 910, id est, sufficiunt, et 911, id est, sufficiunt, et 912, id est, sufficiunt, et 913, id est, sufficiunt, et 914, id est, sufficiunt, et 915, id est, sufficiunt, et 916, id est, sufficiunt, et 917, id est, sufficiunt, et 918, id est, sufficiunt, et 919, id est, sufficiunt, et 920, id est, sufficiunt, et 921, id est, sufficiunt, et 922, id est, sufficiunt, et 923, id est, sufficiunt, et 924, id est, sufficiunt, et 925, id est, sufficiunt, et 926, id est, sufficiunt, et 927, id est, sufficiunt, et 928, id est, sufficiunt, et 929, id est, sufficiunt, et 930, id est, sufficiunt, et 931, id est, sufficiunt, et 932, id est, sufficiunt, et 933, id est, sufficiunt, et 934, id est, sufficiunt, et 935, id est, sufficiunt, et 936, id est, sufficiunt, et 937, id est, sufficiunt, et 938, id est, sufficiunt, et 939, id est, sufficiunt, et 940, id est, sufficiunt, et 941, id est, sufficiunt, et 942, id est, sufficiunt, et 943, id est, sufficiunt, et 944, id est, sufficiunt, et 945, id est, sufficiunt, et 946, id est, sufficiunt, et 947, id est, sufficiunt, et 948, id est, sufficiunt, et 949, id est, sufficiunt, et 950, id est, sufficiunt, et 951, id est, sufficiunt, et 952, id est, sufficiunt, et 953, id est, sufficiunt, et 954, id est, sufficiunt, et 955, id est, sufficiunt, et 956, id est, sufficiunt, et 957, id est, sufficiunt, et 958, id est, sufficiunt, et 959, id est, sufficiunt, et 960, id est, sufficiunt, et 961, id est, sufficiunt, et 962, id est, sufficiunt, et 963, id est, sufficiunt, et 964, id est, sufficiunt, et 965, id est, sufficiunt, et 966, id est, sufficiunt, et 967, id est, sufficiunt, et 968, id est, sufficiunt, et 969, id est, sufficiunt, et 970, id est, sufficiunt, et 971, id est, sufficiunt, et 972, id est, sufficiunt, et 973, id est, sufficiunt, et 974, id est, sufficiunt, et 975, id est, sufficiunt, et 976, id est, sufficiunt, et 977, id est, sufficiunt, et 978, id est, sufficiunt, et 979, id est, sufficiunt, et 980, id est, sufficiunt, et 981, id est, sufficiunt, et 982, id est, sufficiunt, et 983, id est, sufficiunt, et 984, id est, sufficiunt, et 985, id est, sufficiunt, et 986, id est, sufficiunt, et 987, id est, sufficiunt, et 988, id est, sufficiunt, et 989, id est, sufficiunt, et 990, id est, sufficiunt, et 991, id est, sufficiunt, et 992, id est, sufficiunt, et 993, id est, sufficiunt, et 994, id est, sufficiunt, et 995, id est, sufficiunt, et 996, id est, sufficiunt, et 997, id est, sufficiunt, et 998, id est, sufficiunt, et 999, id est, sufficiunt, et 1000, id est, sufficiunt, et 1001, id est, sufficiunt, et 1002, id est, sufficiunt, et 1003, id est, sufficiunt, et 1004, id est, sufficiunt, et 1005, id est, sufficiunt, et 1006, id est, sufficiunt, et 1007, id est, sufficiunt, et 1008, id est, sufficiunt, et 1009, id est, sufficiunt, et 1010, id est, sufficiunt, et 1011, id est, sufficiunt, et 1012, id est, sufficiunt, et 1013, id est, sufficiunt, et 1014, id est, sufficiunt, et 1015, id est, sufficiunt, et 1016, id est, sufficiunt, et 1017, id est, sufficiunt, et 1018, id est, sufficiunt, et 1019, id est, sufficiunt, et 1020, id est, sufficiunt, et 1021, id est, sufficiunt, et 1022, id est, sufficiunt, et 1023, id est, sufficiunt, et 1024, id est, sufficiunt, et 1025, id est, sufficiunt, et 1026, id est, sufficiunt, et 1027, id est, sufficiunt, et 1028, id est, sufficiunt, et 1029, id est, sufficiunt, et 1030, id est, sufficiunt, et 1031, id est, sufficiunt, et 1032, id est, sufficiunt, et 1033, id est, sufficiunt, et 1034, id est, sufficiunt, et 1035, id est, sufficiunt, et 1036, id est, sufficiunt, et 1037, id est, sufficiunt, et 1038, id est, sufficiunt, et 1039, id est, sufficiunt, et 1040, id est, sufficiunt, et 1041, id est, sufficiunt, et 1042, id est, sufficiunt, et 1043, id est, sufficiunt, et 1044, id est, sufficiunt, et 1045, id est, sufficiunt, et 1046, id est, sufficiunt, et 1047, id est, sufficiunt, et 1048, id est, sufficiunt, et 1049, id est, sufficiunt, et 1050, id est, sufficiunt, et 1051, id est, sufficiunt, et 1052, id est, sufficiunt, et 1053, id est, sufficiunt, et 1054, id est, sufficiunt, et 1055, id est, sufficiunt, et 1056, id est, sufficiunt, et 1057, id est, sufficiunt, et 1058, id est, sufficiunt, et 1059, id est, sufficiunt, et 1060, id est, sufficiunt, et 1061, id est, sufficiunt, et 1062, id est, sufficiunt, et 1063, id est, sufficiunt, et 1064, id est, sufficiunt, et 1065, id est, sufficiunt, et 1066, id est, sufficiunt, et 1067, id est, sufficiunt, et 1068, id est, sufficiunt, et 1069, id est, sufficiunt, et 1070, id est, sufficiunt, et 1071, id est, sufficiunt, et 1072, id est, sufficiunt, et 1073, id est, sufficiunt, et 1074, id est, sufficiunt, et 1075, id est, sufficiunt, et 1076, id est, sufficiunt, et 1077, id est, sufficiunt, et 1078, id est, sufficiunt, et 1079, id est, sufficiunt, et 1080, id est, sufficiunt, et 1081, id est, sufficiunt, et 1082, id est, sufficiunt, et 1083, id est, sufficiunt, et 1084, id est, sufficiunt, et 1085, id est, sufficiunt, et 1086, id est, sufficiunt, et 1087, id est, sufficiunt, et 1088, id est, sufficiunt, et 1089, id est, sufficiunt, et 1090, id est, sufficiunt, et 1091, id est, sufficiunt, et 1092, id est, sufficiunt, et 1093, id est, sufficiunt, et 1094, id est, sufficiunt, et 1095, id est, sufficiunt, et 1096, id est, sufficiunt, et 1097, id est, sufficiunt, et 1098, id est, sufficiunt, et 1099, id est, sufficiunt, et 1100, id est, sufficiunt, et 1101, id est, sufficiunt, et 1102, id est, sufficiunt, et 1103, id est, sufficiunt, et 1104, id est, sufficiunt, et 1105, id est, sufficiunt, et 1106, id est, sufficiunt, et 1107, id est, sufficiunt, et 1108, id est, sufficiunt, et 1109, id est, sufficiunt, et 1110, id est, sufficiunt, et 1111, id est, sufficiunt, et 1112, id est, sufficiunt, et 1113, id est, sufficiunt, et 1114, id est, sufficiunt, et 1115, id est, sufficiunt, et 1116, id est, sufficiunt, et 1117, id est, sufficiunt, et 1118, id est, sufficiunt, et 1119, id est, sufficiunt, et 1120, id est, sufficiunt, et 1121, id est, sufficiunt, et 1122, id est, sufficiunt, et 1123, id est, sufficiunt, et 1124, id est, sufficiunt, et 1125, id est, sufficiunt, et 1126, id est, sufficiunt, et 1127, id est, sufficiunt, et 1128, id est, sufficiunt, et 1129, id est, sufficiunt, et 1130, id est, sufficiunt, et 1131, id est, sufficiunt, et 1132, id est, sufficiunt, et 1133, id est, sufficiunt, et 1134, id est, sufficiunt, et 1135, id est, sufficiunt, et 1136, id est, sufficiunt, et 1137, id est, sufficiunt, et 1138, id est, sufficiunt, et 1139, id est, sufficiunt, et 1140, id est, sufficiunt, et 1141, id est, sufficiunt, et 1142, id est, sufficiunt, et 1143, id est, sufficiunt, et 1144, id est, sufficiunt, et 1145, id est, sufficiunt, et 1146, id est, sufficiunt, et 1147, id est, sufficiunt, et 1148, id est, sufficiunt, et 1149, id est, sufficiunt, et 1150, id est, sufficiunt, et 1151, id est, sufficiunt, et 1152, id est, sufficiunt, et 1153, id est, sufficiunt, et 1154, id est, sufficiunt, et 1155, id est, sufficiunt, et 1156, id est, sufficiunt, et 1157, id est, sufficiunt, et 1158, id est, sufficiunt, et 1159, id est, sufficiunt, et 1160, id est, sufficiunt, et 1161, id est, sufficiunt, et 1162, id est, sufficiunt, et 1163, id est, sufficiunt, et 1164, id est, sufficiunt, et 1165, id est, sufficiunt, et 1166, id est, sufficiunt, et 1167, id est, sufficiunt, et 1168, id est, sufficiunt, et 1169, id est, sufficiunt, et 1170, id est, sufficiunt, et 1171, id est, sufficiunt, et 1172, id est, sufficiunt, et 1173, id est, sufficiunt, et 1174, id est, sufficiunt, et 1175, id est, sufficiunt, et 1176, id est, sufficiunt, et 1177, id est, sufficiunt, et 1178, id est, sufficiunt, et 1179, id est, sufficiunt, et 1180, id est, sufficiunt, et 1181, id est, sufficiunt, et 1182, id est, sufficiunt, et 1183, id est, sufficiunt, et 1184, id est, sufficiunt, et 1185, id est, sufficiunt, et 1186, id est, sufficiunt, et 1187, id est, sufficiunt, et 1188, id est, sufficiunt, et 1189, id est, sufficiunt, et 1190, id est, sufficiunt, et 1191, id est, sufficiunt, et 1192, id est, sufficiunt, et 1193, id est, sufficiunt, et 1194, id est, sufficiunt, et 1195, id est, sufficiunt, et 1196, id est, sufficiunt, et 1197, id est, sufficiunt, et 1198, id est, sufficiunt, et 1199, id est, sufficiunt, et 1200, id est, sufficiunt, et 1201, id est, sufficiunt, et 1202, id est, sufficiunt, et 1203, id est, sufficiunt, et 1204, id est, sufficiunt, et 1205, id est, sufficiunt, et 1206, id est, sufficiunt, et 1207, id est, sufficiunt, et 1208, id est, sufficiunt, et 1209, id est, sufficiunt, et 1210, id est, sufficiunt, et 1211, id est, sufficiunt, et 1212, id est, sufficiunt, et 1213, id est, sufficiunt, et 1214, id est, sufficiunt, et 1215, id est, sufficiunt, et 1216, id est, sufficiunt, et 1217, id est, sufficiunt, et 1218, id est, sufficiunt, et 1219, id est, sufficiunt, et 1220, id est, sufficiunt, et 1221, id est, sufficiunt, et 1222, id est, sufficiunt, et 1223, id est, sufficiunt, et 1224, id est, sufficiunt, et 1225, id est, sufficiunt, et 1226, id est, sufficiunt, et 1227, id est, sufficiunt, et 1228, id est, sufficiunt, et 1229, id est, sufficiunt, et 1230, id est, sufficiunt, et 1231, id est, sufficiunt, et 1232, id est, sufficiunt, et 1233, id est, sufficiunt, et 1234, id est, sufficiunt, et 1235, id est, sufficiunt, et 1236, id est, sufficiunt, et 1237, id est, sufficiunt, et 1238, id est, sufficiunt, et 1239, id est, sufficiunt, et 1240, id est, sufficiunt, et 1241, id est, sufficiunt, et 1242, id est, sufficiunt, et 1243, id est, sufficiunt, et 1244, id est, sufficiunt, et 1245, id est, sufficiunt, et 1246, id est, sufficiunt, et 1247, id est, sufficiunt, et 1248, id est, sufficiunt, et 1249, id est, sufficiunt, et 1250, id est, sufficiunt, et 1251, id est, sufficiunt, et 1252, id est, sufficiunt, et 1253, id est, sufficiunt, et 1254, id est, sufficiunt, et 1255, id est, sufficiunt, et 1256, id est, sufficiunt, et 1257, id est, sufficiunt, et 1258, id est, sufficiunt, et 1259, id est, sufficiunt, et 1260, id est, sufficiunt, et 1261, id est, sufficiunt, et 1262, id est, sufficiunt, et 1263, id est, sufficiunt, et 1264, id est, sufficiunt, et 1265, id est, sufficiunt, et 1266, id est, sufficiunt, et 1267, id est, sufficiunt, et 1268, id est, sufficiunt, et 1269, id est, sufficiunt, et 1270, id est, sufficiunt, et 1271, id est, sufficiunt, et 1272, id est, sufficiunt, et 1273, id est, sufficiunt, et 1274, id est, sufficiunt, et 1275, id est, sufficiunt, et 1276, id est, sufficiunt, et 1277, id est, sufficiunt, et 1278, id est, sufficiunt, et 1279, id est, sufficiunt, et 1280, id est, sufficiunt, et 1281, id est, sufficiunt, et 1282, id est, sufficiunt, et 1283, id est, sufficiunt, et 1284, id est, sufficiunt, et 1285, id est, sufficiunt, et 1286, id est, sufficiunt, et 1287, id est, sufficiunt, et 1288, id est, sufficiunt, et 1289, id est, sufficiunt, et 1290, id est, sufficiunt, et 1291, id est, sufficiunt, et 1292, id est, sufficiunt, et 1293, id est, sufficiunt, et 1294, id est, sufficiunt, et 1295, id est, sufficiunt, et 1296, id est, sufficiunt, et 1297, id est, sufficiunt, et 1298, id est, sufficiunt, et 1299, id est, sufficiunt, et 1300, id est, sufficiunt, et 1301, id est, sufficiunt, et 1302, id est, sufficiunt, et 1303, id est, sufficiunt, et 1304, id est, sufficiunt, et 1305, id est, sufficiunt, et 1306, id est, sufficiunt, et 1307, id est, sufficiunt, et 1308, id est, sufficiunt, et 1309, id est, sufficiunt, et 1310, id est, sufficiunt, et 1311, id est, sufficiunt, et 1312, id est, sufficiunt, et 1313, id est, sufficiunt, et 1314, id est, sufficiunt, et 1315, id est, sufficiunt, et 1316, id est, sufficiunt, et 1317, id est, sufficiunt, et 1318, id est, sufficiunt, et 1319, id est, sufficiunt, et 1320, id est, sufficiunt, et 1321, id est, sufficiunt, et 1322, id est, sufficiunt, et 1323, id est, sufficiunt, et 1324, id est, sufficiunt, et 1325, id est, sufficiunt, et 1326, id est, sufficiunt, et 1327, id est, sufficiunt, et 1328, id est, sufficiunt, et 1329, id est, sufficiunt, et 1330, id est, sufficiunt, et 1331, id est, sufficiunt, et 1332, id est, sufficiunt, et 1333, id est, sufficiunt, et 1334, id est, sufficiunt, et 1335, id est, sufficiunt, et 1336, id est, sufficiunt, et 1337, id est, sufficiunt, et 1338, id est, sufficiunt, et 1339, id est, sufficiunt, et 1340, id est, sufficiunt, et 1341, id est, sufficiunt, et 1342, id est, sufficiunt, et 1343, id est, sufficiunt, et 1344, id est, sufficiunt, et 1345, id est, sufficiunt, et 1346, id est, sufficiunt, et 1347, id est, sufficiunt, et 1348, id est, sufficiunt, et 1349, id est, sufficiunt, et 1350, id est, sufficiunt, et 1351, id est, sufficiunt, et 1352, id est, sufficiunt, et 1353, id est, sufficiunt, et 1354, id est,